

Dr. sc. Irma Kovčo Vukadin*
Dražen Jelenić**

TRGOVANJE LJUDIMA: KRIMINOLOŠKI I KAZNENOPRAVNI ASPEKT

Trgovanje ljudima vrlo je aktualiziran i naglašen problem u suvremenom društvu iz razloga konteksta organiziranog kriminaliteta u kojem se pretežito realizira i rizika (ljudskih i društvenih) koje nosi sa sobom. U radu se analizira fenomen trgovanja ljudima po njegovim elementima, odnosno aktivnostima procesa trgovanja, navode postojeće spoznaje o počiniteljima i žrtvama, daje prikaz međunarodnih dokumenata koji se odnose na ovaj problem, navode neka strana zakonska rješenja te analizira hrvatsko zakonodavstvo – odredbe materijalnog i postupnog kaznenog prava te posebnih zakona koji su u vezi s problemom trgovanja ljudima. U završnom dijelu rada navode se određeni međunarodni dokumenti koji predstavljaju strateški okvir preporučenog postupanja pri suzbijanju te pojave.

1. UVOD

Trgovanje ljudima problem je koji nije novost, ali se njegov značaj promijenio i danas izaziva pažnju mnogih stručnjaka s područja zaštite osnovnih ljudskih prava. Ono predstavlja suvremeni oblik ropstva koji počiniteljima pribavlja iznimno velik profit. Trgovanje ljudima može uključivati cijeli niz kaznenih djela, realizira se na području jedne ili nekoliko zemalja, uključuje sve veći broj mladih žrtava koje doživljavaju različite posljedice od takve viktimizacije. Sve su to razlozi koji problem trgovanja ljudima na međunarodnoj razini suprotstavljanja kriminalitetu ističu u prvi plan. Međunarodno trgovanje ljudima danas je značajno područje organiziranog kriminaliteta. Tako, po nekima, zbog niskog rizika (od otkrivanja, procesuiranja i sankcioniranja) i visokog profita, ono je danas drugo područje po važnosti, odmah iz trgovanja drogom¹. Kontekst

---

* Dr. sc. Irma Kovčo Vukadin, docentica na Katedri za kriminologiju i maloljetničku delinkvenciju Visoke policijske škole u Zagrebu

** Dražen Jelenić, zamjenik ravnatelja Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta

¹ "Trgovina ljudskim bićima do unazad deset godina bila je još u povojima, a danas je postala prava industrija, po zaradama druga kriminalna aktivnost na svjetskoj razini iza trgovine drogom",

organiziranog kriminaliteta (hijerarhijski ustroj, međunarodni karakter i dr.) značajan je problem u pravodobnom otkrivanju i procesuiranju takvih slučajeva.

Samo trgovanje ljudima može se realizirati u različite svrhe: radnog iskorištavanja, seksualnog iskorištavanja, trgovanja ljudskim organima, kućnog ropstva, iskorištavanja osoba kao kriminalnih posrednika i slično. Može, kao žrtve, uključivati osobe različite dobi i različitog spola. Posljedice za žrtvu su različite i kreću se od psihičkih i fizičkih trauma pa sve do smrti. Najosjetljivije skupine osoba u smislu žrtva trgovanja ljudima su žene i djeca, a seksualno iskorištavanje navodi se kao najčešći oblik njihove viktimizacije. Sve navedeno razlog je ulaganja velikih napora tom izuzetno opasnom obliku kriminaliteta. Najznačajnije aktivnosti u tom smislu odnose se na osnaživanje postojećih tijela i službi koji, po prirodi svoga posla, dolaze u dodir s tim problemom. Ovo je područje rada jedno od onih u kojima se inzistira na zajedničkom radu predstavnika različitih državnih tijela i nevladinog sektora. Nevladine udruge specijalizirane za pomoć žrtvama tog oblika kriminaliteta mogu značajno pomoći žrtvi u pitanjima zaštite, pomoći i rehabilitacije koja izlazi iz okvira nadležnosti državnih službi.

Koncepcija suprotstavljanja tom problemu samo potvrđuje ono što se otprije zna – što je neki problem složeniji, to i njegovo rješavanje mora biti sveobuhvatnije. Taj sveobuhvatni pristup znači upravo interdisciplinarnost, odnosno timski rad stručnjaka različitih profila u što učinkovitijoj reakciji na problem.

Međunarodni karakter trgovanja ljudima donosi još jedan važan moment – značenje međunarodne stručne suradnje. Svaka zemlja ima svoje zakonske norme na koje stručnjaci u ovoj ili onoj mjeri mogu utjecati (postojanje posebnog kaznenog djela trgovanja ljudima, mogućnost zaštite žrtve kao svjedoka itd.). Ono što je puno značajnije za stručnjake iz različitih zemalja jest stvaranje tzv. dobre prakse, razmjenjivanje iskustva u rješavanju praktičnih problema i novih načina rada (u okviru postojećih zakonskih normi) u cilju iznalaženja što učinkovitijeg otkrivanja slučajeva, procesuiranja počinitelja i zaštite žrtava.

Hrvatska se u različitim izvješćima navodi kao primarno zemlja tranzita. To svakako ne znači (premda ima i takvih razmišljanja) da ne treba poduzimati različite aktivnosti u cilju učinkovitog suzbijanja tog problema jer su, zbog različitih društvenih promjena, moguće promjene “statusa” zemlje; tako ona zemlja koja je dominantno bila zemlja tranzita može postati zemlja odredišta ili zemlja podrijetla. Konačno, međunarodni karakter tog fenomena nameće

---

rekla je članica antimafijaške komisije talijanskog parlamenta Tana de Zulueta. Prema statističkim podacima međunarodnih organizacija, trgovina ljudima donosi zločincima prihod između 7 i 13 milijardi dolara na godinu, što je povećanje od 400 posto u odnosu prema stanju prije 10 godina. “Trgovina ljudima kriminalna je aktivnost koja bilježi najveći razvoj i već postoje naznake da se neke zločinačke organizacije prebacuju s droge na trgovinu ljudima, jer je zarada veća, a rizici manji”, tvrdi voditelj Ureda UN za nadzor droga i prevenciju zločina Pino Arlacchi.

nužnost dobrog upoznavanja s njim u cilju učinkovite međunarodne suradnje. Nadalje, Hrvatska je donijela Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima koji postavlja konkretne obveze pred različita državna i društvena tijela i institucije, čime se odgovara na pitanje treba li Hrvatska poduzimati neke aktivnosti u tom smjeru.

2. PROCES TRGOVANJA LJUDIMA

Prije analiziranja elemenata procesa trgovanja ljudima, značajno je naglasiti kontekst organiziranog kriminaliteta unutar kojeg se to trgovanje dešava. Tako se u objašnjenju Preporuke broj R (2000) 11 Vijeća ministara Vijeća Europe² navodi kako mreže koje vode “posao” trgovanja pokazuju nekoliko vrsta organizacija. Prva je velika organizacija koju karakterizira hijerarhijska međunarodna struktura s političkim i ekonomskim kontaktima na svim razinama, i u zemlji podrijetla i u zemlji odredišta. Trgovanje se obično realizira iza legalne fasade i zasniva na temeljitom poznavanju prava i administrativne prakse u različitim destinacijskim i tranzitnim zemljama. Organizacije srednje veličine razlikuju se od prethodnih uglavnom po tome što ne prodaju žrtvu drugim skupinama, nego drže žrtve pod svojom kontrolom, smještavajući ih u vlastite klubove i bordele. Male organizacije utemeljene su na zahtjevima noćnih barova i drugih sličnih uslužnih djelatnosti ove vrste. Postoji i posljednji tip koji čini manja skupina ljudi koji su migrirali u Europu bez dodira s prethodno navedenim organizacijama. Ti se ljudi koriste različitim metodama, kako legalnim tako i ilegalnim za prelazak granice, ponekad uz pomoć drugih koji se koriste njihovim osjetljivim položajem.

Kada govorimo o kontekstu organiziranog kriminaliteta, tada možemo spomenuti i različite rizike koje on donosi. Ljudski rizici za žrtvu (u smislu kršenja osnovnih ljudskih prava pa sve do fatalnog ishoda) to su veći što je složenija organizacija koja vodi “posao” trgovanja. Osim ljudskih rizika, trgovanje ljudima predstavlja i određene strateške rizike za sigurnost države³. To su: destabilizacija postojećeg tržišta rada i seksa, porast i raznolikost organiziranog kriminaliteta, gospodarska destabilizacija zbog porasta pranja novca, demografska destabilizacija, porast korupcije u javnom sektoru, politička korupcija i pribavljanje utjecaja i destabilizacija unutarnjeg gospodarskog investiranja.

---

² Trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation. Recommendation No.R (2000) 11 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 May 2000 and Explanatory memorandum

³ Draft Core Training Material. Development of an Anti-trafficking Training Module for Police. Stability Pact for SE Europe, Task Force on Trafficking in Human Beings, 2003.

2.1. Prvi stadij: vrbovanje žrtva u zemlji podrijetla

Za sada su poznata **tri načina vrbovanja** odnosno regrutiranja žrtava:

1. otmica
2. potpuna prijevara
3. djelomična prijevara.

Otmica podrazumijeva nasilno odvođenje. Prema literaturi, taj oblik regrutiranja nije rijetkost jer postoje dokazi o povećanju tog načina u Albaniji i Kosovu i dijelovima Azije. Obično se otete djevojke prebacuju u udaljene zemlje čime se umanjuje mogućnost njihova spašavanja. Osim toga, obično se i transportiraju u zemlje različitih dominantnih rasnih obilježja od svoga pa su na taj način “egzotika” na seksualnom tržištu (npr. Azijatkinje u europske zemlje i obrnuto). To je i u pravnom smislu “najčistiji” slučaj.

Drugi način je **potpuna prijevara**. Ostvaruje se ovim metodama:

- 1.1. “individualni namamljivači” traže djevojke u barovima, kafićima, klubovima i diskotekama i nude im posao dadilje, konobarice ili sl. za primamljivu naknadu,
- 1.2. vrbovanje preko neslužbene mreže obitelji i poznanika,
- 1.3. oglasi kojima se nudi posao ili studiranje u inozemstvu,
- 1.4. agencije koje nude posao, studij ili putovanje u inozemstvo,
- 1.5. ženidbene agencije.

Ženama se nudi unosna zarada u inozemstvu za posao konobarice, plesačice, umjetnice, pratiteljice, kućne pomoćnice ili kozmetičarke. Međunarodne agencije za posredovanje pri ženidbi mogu također prikrivati trgovanje ljudima. U mnogim slučajevima žene su tek u zemlji odredišta shvatile prijevarni karakter originalnog ugovora s trgovcem i našle se u ulozi prisilnog bavljenja prostitucijom.

Malo je vjerodostojnih pokazatelja po kojima bi žene mogle razaznati koje agencije nude legitimno zaposlenje, a koje su jednostavno “fasade” za trgovce ženama. U nekim slučajevima, rođaci, “dečki” ili državne institucije kao sirotišta mogu prodavati žene i djevojke direktno regruterima bez njihova pristanka.

Posljednji način vrbovanja je **djelomična prijevara** koji u praktičnom smislu detekcije i procesuiranja nosi najviše problema. U takvim slučajevima radi se o jasnoj svrsi migracije (bavljenje prostitucijom ili pružanje drugih seksualnih usluga), ali se prijevara sastoji u okolnostima obavljanja takve djelatnosti. Naime, djevojke koje su zainteresirane za bavljenje prostitucijom u nekoj drugoj zemlji jer smatraju da će na taj način u relativno kratkom vremenu steći određenu financijsku korist misle da će one moći birati “mušterije” te da će raditi određen broj sati, a u ostalom će vremenu biti slobodne raditi što hoće, stanovati u adekvatnom prostoru, družiti se s kim hoće, raspolagati svojim novcem. Osim toga, misle da će s ovakvom djelatnošću moći prestati kad one tako odluče. Najčešće se dešava da takve djevojke “gazde” stave u ropski položaj –

ograničavaju i nadziru njihovo kretanje, ne daju im novac, smještavaju ih u neadekvatne stambene prostore, fizički ih zlostavljaju i slično. Nijedna od žena koje svojevrijedno idu u inozemstvo kao "seks-radnice" nije svjesna uvjeta njihova rada po dolasku, prekomjernog broja sati rada, nesigurnih, nezaštićenih seksualnih usluga koje će se od njih tražiti i prisile s kojom će se suočiti budu li odbijale ili pokušavale pobjeći od tih okolnosti.

Dakle, nema prijevare o svrsi, ali prijevara postoji u načinu i okolnostima bavljenja takvom djelatnošću.

Uvid u rezultate provedenih analiza o otkrivenim žrtvama trgovanja najbolje pokazuje što je to što djevojke dovodi u takvu viktimizaciju, odnosno koji su razlozi koji pridonose trgovanju ljudima. Prema istraživanju koje je proveo IOM (International Organisation for Migration) u balkanskoj regiji 2001. godine, procjenjuje se da se trguje s bar 170.000 ljudi godišnje. Prema izvješću, najveći broj žrtava dolazi iz država koje karakteriziraju gospodarske teškoće i gdje dominiraju siromaštvo i nedostatak prilika za zapošljavanje. Postojanje konfliktnih situacija ili nestabilnosti u takvim državama pogoršavaju situaciju. Nadalje, u izvješću se navodi kako osjetljiv položaj žena u mnogim društvima i njihov nedostatak prilika na lokalnom tržištu rada stvara dodatne uvjete isključivanja prilika, što pridonosi rastu trgovanja. Najviše zabrinjava sve mlađa dob žrtvi trgovanja na mnogim lokacijama. U izvješću UNICEF-a, objavljenom 2002. godine, tvrdi se da postoji dokaz o povećanju broja muške i ženske djece kojima se trguje u regiji u razne svrhe, poput seksualnog iskorištavanja i proizvodnje pornografskog materijala, prisilnog rada i prosjačenja. Nisu rijetki slučajevi niti trgovanja novorođenčadi radi usvojenja.

Što, dakle znamo o žrtvama?

- a) Uglavnom je riječ o mladim djevojkama (procjenjuje se da je udio muškaraca i mladića svega 2%).
- b) Žrtve se regrutiraju iz manje urbanih područja.
- c) Uglavnom su nezaposlene i siromašne.
- d) Uglavnom su nižeg obrazovnog statusa i ne poznaju strane jezike.
- e) Često dolaze iz razorenih obitelji.

Koje su karakteristike zemlje podrijetla koje mogu pogodovati trgovanju ljudima?

1. Stanje tranzicije

Ratovi i postratna stanja te političko-ekonomske tranzicije značajno su obilježili jugoistočnu i južnu Europu u proteklih deset godina. Rezultati takvih zbivanja silne su političke, socijalne i kulturne promjene. Te su promjene pojačale nejednaku podjelu snaga između muškaraca i žena kroz povećanje siromaštva i visoku nezaposlenost općenito, a među ženama naročito.

U većini tih zemalja žene su morale nositi najveći teret ekonomske tranzicije, jer su izloženi nezaposlenosti i siromaštvu. To je djelomično rezultat patrijarhalne strukture društva i ekonomske i profesionalne diskriminacije žena i djelomično činjenice što su žene i djeca više ovisni o uslugama socijalne skrbi kao što je zdravstvena zaštita i dječja zaštita, koje su prošle enormnu krizu kroz proteklu dekadu kao posljedicu ekonomske tranzicije. Zato se široko rašireno trgovanje ženama iz jugoistočne i južne Europe mora gledati kao jedan od simptoma i rezultata feminizacije migracije zbog siromaštva i traženja posla.

2. Spolna diskriminacija

Osiguranje jednakosti spolova uključuje poštovanje, zaštitu i promoviranje ljudskih prava za oboje, ženu i muškarca, i poduzimanje potrebnih mjera za osiguranje da se ta prava u potpunosti uživaju. To također znači borbu za žensku slobodu i dignitet; borbu protiv trgovanja ženama ili prisiljavanja na prostituciju, promoviranje slobodnog izbora o pitanju reprodukcije i stila života i uočavanje specifičnih problema žena migranata i žena manjina.

Međunarodna Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW⁴) na snazi je u većini europskih zemalja i zato je jedan od međunarodnih instrumenata koji svoju primjenu nalazi u nacionalnim zakonodavstvima. U Konvenciji se diskriminacija žena definira na sljedeći način (članak 1. CEDAW):

“Diskriminacija žena znači svako razlikovanje, izuzimanje ili ograničavanje učinjeno na osnovi spola, kojemu je učinak ili svrha narušavanje ili poništavanje priznavanja, uživanja ili aktivnosti žena, neovisno o njihovom bračnom statusu, na bazi jednakosti muškaraca i žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili bilo kojem drugom području.”

U razdobljima krize kao što su ratna zbivanja ili rast nezaposlenosti, često se pojačavaju spolni stereotipi - muškarac treba “donositi kruh u kuću”, a žene ne trebaju biti uključene u profesionalni život. U nekim zemljama ne postoji specifičan zakon protiv diskriminacije između žene i muškarca, a u drugim pak zemljama gdje nacionalno zakonodavstvo sadržava zabranu protiv spolne diskriminacije ne postoji formalnopravna definicija pojma niti je sastavljena radna definicija u običajnom pravu. To izostavljanje sprječava primjenu tih članaka, dakle nema odgovornosti za one koji diskriminiraju žene i gotovo da i nema pristupa pravnoj ili drugim vrstama pomoći za žrtve.

---

⁴ International Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW), UN GA Res 34/180, 18 December 1979

3. Diskriminacija na tržištu rada

Na tržištu rada žene se posljednje zapošljavaju, a prve otpuštaju, i sve više i više bivaju tjerane prema neslužbenom sektoru ekonomije ("siva ekonomija" - rad na crno) u namjeri da zarade sredstva za život. Rapidno rastući dio neslužbenog sektora upravo je seks-industrija koja čini žene ekstremno izloženi-ma visokim rizicima.

Zato, kada je ženama strukturalno uskraćen pristup službenom i reguliranom tržištu rada, one su prisiljene stupiti u nezaštićenu i kriminalnu mrežu što vodi do seksualne i/ili domaće eksploatacije.

Nadalje, seksualno uznemirivanje često je povezano s diskriminacijom na poslu. Na primjer, u mnogim ruskim poslovima nije neobično za muškog šefa da zahtijeva od svoje sekretarice da stupi s njim u intimne odnose.

U novinama se u oglasima za sekretaricu često traži žena "bez kompleksa", što obično podrazumijeva " spremnost na seks" (Global survival network, 1997⁵).

Neke zemlje, uključujući Rusiju, čak nemaju nikakav građanski zakon ili zakon o radu koji regulira seksualno uznemirivanje.

4. Socijalni čimbenici

Određena istraživanja pokazuju kako osim materijalnih postoje i drugi razlozi koji prisiljavaju velik broj žena u istočnoj i jugoistočnoj Europi da idu u inozemstvo i da se prostituiraju. U teškim gospodarskim vremenima općenito je teža klima u društvu i postojeća struktura snaga pojačava položaj muškarca. Kroz taj proces žene koje su već u podređenom položaju još više gube na vrijednosti.

Nadalje, danas su mnoge žene i djevojke po čitavim regijama socijalno prisiljene gledati na svoje tijelo i seksualnost kao sredstvo prihoda - često jedini. Tako se nastavlja marginaliziranje i diskriminiranje žena u svim vidovima života i one ne mogu naći hrabrost da preuzmu aktivnu ulogu u promjeni i upravljanju svojim društvom (UNICEF, 2000⁶).

Diskriminacija određenih etničkih skupina, kao npr. Roma, također ima ulogu socijalnog čimbenika u osnovnim uzrocima trgovanja, posebno u kontekstu diskriminacije na tržištu rada.

---

⁵ Global Survival Network (1997): *Crime and Servitude: an expose on the traffic in women for prostitution from the newly independant states*

⁶ UNICEF (2000): *Trgovanje ljudima u jugoistočnoj Evropi, Prikaz tekuće situacije i reagiranja na trgovanje ljudima u Albaniji, BiH, Hrvatskoj, FRJ i Makedoniji*

Nasilje nad ženama, naročito obiteljsko nasilje, također čini žene izloženijima trgovanju ljudima. Obiteljsko nasilje važan je čimbenik zato što mnoge djevojke i mlade žene žele napustiti svoje obitelji i svoju zemlju jer im je uskraćena svaka zaštita države. Naročito povezan i značajan problem u kontekstu obiteljskog nasilja jest problem življenja mladih žena, posebice tinejdžerica u disfunkcionalnim obiteljima u kojima su nasilje i drugi oblici zlostavljanja jednog ili više članova obitelji uobičajena pojava. Takve životne okolnosti mogu biti dodatni čimbenici koji pridonose trajnoj ponudi žena – žrtava. Tako ženama koje se suočavaju s nezaposlenošću, seksualnim uznemirivanjem i obiteljskim nasiljem ponuda za rad u inozemstvu s dobrim plaćanjem predstavlja magični bijeg u bolji svijet jer smatraju da im nigdje drugdje ne može biti tako loše kao što im je u vlastitoj obitelji.

Zaključno bi se u ovom dijelu moglo reći kako postoje određeni čimbenici koji mlade djevojke i žene “guraju” prema trgovanju ljudima. To su ovi:

a) nezaposlenost b) siromaštvo c) slabo obrazovanje d) spolna diskriminacija e) nasilje u obitelji

Osim navedenog, postoje dodatni čimbenici koji “namamljivačima” olakšavaju regrutiranje žrtava. To su:

a) očekivanje zaposlenja i primamljive financijske dobiti b) očekivanje visoke zarade za prostituciju c) pristup materijalnim dobrima Zapada d) bolji socijalni položaj i tretman

2.2. Drugi stadij: transport žrtve do destinacijske države

Taj stadij procesa može se realizirati unutar jedne države (iz jedne regije u drugu pa nema stadija tranzita) ili može obuhvatiti više država. Ozbiljne povrede osnovnih ljudskih prava počinju nerijetko već u tom stadiju. I samo seksualno iskorištavanje može početi već u tranzitnim zemljama, dok počinitelji organiziraju potrebne aktivnosti za prelazak u drugu zemlju.

Mnogim žrtvama je to prvi prelazak preko državne granice. Neke kreću na put bez putovnice jer im je rečeno da nema stvarne potrebe da je imaju ili da će je dobiti poslije. Ako i imaju putovnicu, često je počinitelji uzmu radi, kako im kažu, “sređivanja potrebnih dokumenata”. To žrtve već stavlja u odnos ovisnosti prema počiniteljima. Žrtve koje su ilegalno prešle državnu granicu u posebno su ovisnom odnosu prema počinitelju jer nisu svjesne toga da je njihov položaj

puno veće kršenje prava od onoga koje su same realizirale ilegalnim prelaskom granice. Počinitelji to znaju i potkrepljuju nerealnim pričama o “strašnim zakonima” u zemlji u kojoj se aktualno nalaze.

Ovaj stadij dovodi nas u vezu s ilegalnim migracijama odnosno protuzakonitim prebacivanjem preko državne granice.

Koji je odnos između trgovanja ljudima i ilegalnih migracija?

Mnogi smatraju da se trgovanje ljudima odnosi upravo na ilegalne migracije, poznatije pod pojmom “krijumčarenje ljudi”. No, postoji značajna razlika. Trgovanje ljudima puno je šira pojava od krijumčarenja ljudi. Trgovanje ljudima uopće ne mora obuhvaćati ilegalni prelazak preko granice – može se raditi o trgovanju unutar jedne države, može se raditi o lažnim dokumentima i slično. Krijumčarenje ljudi može, ali ne mora biti sastavni dio trgovanja ljudima. Značajna razlika sastoji se i u odnosu između počinitelja i žrtve: kod krijumčarenja odnos postoji samo do prelaska granice – počinitelj se obvezuje da će, uz značajan novčani iznos, osobu protuzakonito prebaciti preko granice. Kada je prebaci preko granice, njihov odnos završava. Kod trgovanja ljudima, odnos iskorištavanja tek počinje s prelaskom granice, a ilegalni prelazak samo je jedna tehnička prepreka koja se svladava u cilju ostvarenja cjelokupnog procesa iskorištavanja. Sljedeća razlika sastoji se u zaštitnom objektu. Kod protuzakonitog prelaska državne granice zaštićeni objekt je državna granica, a kod trgovanja ljudima osoba, tj. žrtva.

Važnost razlikovanja tih pojava oblika vidi se i u protokolima uz Konvenciju UN-a o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu: Protokolu za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, i Protokolu protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom⁷.

Tako prema Protokolu protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom “krijumčarenje migranata znači posredovanje, u svrhu izravnog ili neizravnog stjecaja financijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranku koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boravište”, a “nezakonit ulazak znači prelaženje granica bez udovoljenja uvjetima nužnim za zakonit ulazak u državu primateljicu”.

Kao kod nedopuštene trgovine opojnim drogama, tako se i kod trgovanja ljudima govori o uočenim rutama i načinima prijevoza.

Tako Europol (2001)⁸, u svojem izvještaju - procjeni o trgovanju ljudskim bićima, opisuje glavne identificirane rute koje se koriste do EU odredišnih

---

⁷ NN-MU br.14/2002.

⁸ Europol (2001): Crime Assessment - Trafficking of Human Beings into the European Union (open Version)

zemalja i fizička sredstva prijevoza koja se koriste za svaku rutu. To su rute: Baltička, Sjeverna, Centralna, Centralna balkanska, Južna balkanska, Južna i Zapadna ruta.

Mnoge žene krijumčarene su preko granice kamionom, privatnim automobilom ili autobusom koji pružaju veću fleksibilnost nego avion ili vlak. Mnoge žrtve također se transportiraju iz zemlje podrijetla u zemlju odredišta s prijevoznicima na duge pruge, avionskim, brodskim i autobusnim kompanijama.

Većina prijevoznika prevest će bilo kojeg putnika koji ima valjanu putnu kartu i vizu a osoblje tih kompanija provjerit će je li sva potrebna dokumentacija u redu prije dopuštanja putniku da putuje.

Nema pokazatelja da su ti prijevoznici aktivno upleteni u krijumčarenje, ali oni ga mogu nehotice olakšati kada propuštaju osigurati pravo putovanja svih putnika koje prime; bilo kojim prijevoznikom ili rutom koji postanu poznati po nemaru koristit će se kriminalci da si olakšaju krijumčarenje.

Državne službe mogu ograničiti upotrebu tih ruta povećanjem nadzora, npr. usredotočivanjem pozornosti na prijelazne točke itd. Međutim, treba imati na umu da je svaka "ruta" generalno pokazivanje pravca prije nego neka specifična ruta označena na mapi i da nedostaje "čvrstih podataka" o tim rutama.

Krijumčari su vrlo vješti u promjeni svojih ruta i načina rada. Mnoge informacije o njihovoj aktivnosti samo su slučajne ili anegdotalne, i taj čimbenik sam po sebi daljnja je slabost koju treba imati na umu. Zato je i teško uočiti "osjetljive točke" takvih ruta.

2.3. Treći stadij: iskorištavanje u zemlji odredišta

To je posljednji stadij u procesu trgovanja u kojem se realizira planirano iskorištavanje. U tom stadiju žrtve zapravo shvaćaju u kojoj su se ulozi našle. Postoje dva osnovna načina ulaska u zemlju destinaciju: ilegalni i legalni ulazak.

U zemlji odredišta, tj. destinacije, žrtve mogu biti podvrgnute sljedećim oblicima iskorištavanja:

- prostitucija,
- komercijalno seksualno iskorištavanje (pornografija),
- radno iskorištavanje (rad u tvornicama, prosjačenje),
- kućno ropstvo,
- iskorištavanje osoba kao kriminalnih posrednika,
- trgovanje organima.

Zašto žrtva jednostavno ne pobjegne od počinitelja?

To je vrlo logično pitanje, no odgovor na nj zahtijeva malo empatičnog pristupa, odnosno uživljanja u situaciju žrtve. Što se desilo žrtvi? Djevojka

je mislila da ide raditi kao konobarica, a završila je u prostituciji, gazda joj je uzeo dokumente, fizički i seksualno ju je zlostavljao, prijetio, snimio kako ju je silovao i rekao da će snimku poslati njezinim roditeljima. Drži je u nekoj sobici. Djevojka ne zna jezik zemlje u kojoj je, ne zna niti u kojoj je zemlji, rekao joj je da je policija naročito “gadna” s takvim curama i da će je “progutati mrak” ako joj padne na pamet bijeg. Konačan rezultat šoka potpuna je dezorijentiranost – žrtvi nije jasno što se dešava. U nekim slučajevima gazde ih prisiljavaju i na konzumiranje droga, što pridonosi osjećaju zbunjenosti koji je demobilizira za bilo kakve konkretne aktivnosti. Osim toga, počinitelj joj može reći kako će biti slobodna kada “odradi” svoj dug pa djevojka spremno podnosi viktimizaciju nadajući se kako će tome ubrzo doći kraj. No, to je uglavnom samo isprika koju počinitelji navode jer se ti navodni troškovi stalno uvećavaju.

S obzirom na to da žrtva donosi profit počinitelju, on mora osigurati svoju investiciju, što u ovom slučaju znači da se mora pobrinuti da žrtva ne pobjegne. Dakle, mora imati stalan nadzor nad žrtvom.

Koji su načini kontroliranja žrtava?

Za kontrolu žrtava koriste se različiti mehanizmi. Svaki mehanizam može biti upotrijebljen samostalno, ali se u većini slučajeva primjenjuju zajedno kako bi se realizirala stvarna ili psihička zarobljenost žrtve.

Dužnički odnos

Jedan od osnovnih mehanizama kontrole jest obvezivanje zbog zaduženosti. Od žrtve se traži da vrati uveličane troškove navodno iskrslje zbog njezina dovođenja u određenu zemlju. Pretjerane i kumulativne kamatne stope obično se dodaju tim troškovima koji se onda nadopunjuju zahtjevom za plaćanjem enormno narasle cijene za konačište i bordel, troškova oglašavanja usluga i prijevoznih troškova, što sve naraste u sumu koju je na kraju nemoguće otplatiti.

Oduzimanje identifikacijskih i/ili putnih dokumenata

Počinitelji oduzimaju identifikacijske i putne dokumente svojim žrtvama, obično odmah nakon dolaska na konačno odredište. To lišava žrtve njihova službenog identiteta, potvrđuje njihov ilegalni ulaz i onemogućuje im da traže pomoć ili da pobjegnu u drugu zemlju ili odredište. Budući da mnoge žrtve potječu iz zemalja gdje se policija doživljava kao okrutna sila prije nego kao

netko tko će pružiti pomoć, one izbjegavaju stupati u vezu s policijom radi pomoći.

Počinitelj podupire tu predodžbu govoreći žrtvi da je slobodna otići na policiju ako želi, ali da će je onda odmah deportirati i da će biti kažnjena kada se vrati u svoju zemlju. Praksa pokazuje da počinitelj obično ima pravo jer većina žrtava trgovanja bez osobnih dokumenata koje uoči policija EU država vjerojatno je odmah deportirana prije nego da se tretira kao žrtva teškog kriminala⁹.

U drugom slučaju počinitelj može reći žrtvi da nema smisla u traženju policijske pomoći jer su oni korumpirani i u obvezi prema počiniteljima.

Neposjedovanjem dokumenata u kombinaciji sa strahom od policije počinitelji se često koriste kako bi vjerojatnost žrtvina pokušaja bijega ili podnošenja prijave sveli na najmanju moguću mjeru.

Zbog toga, legalni privremeni boravišni status za žene žrtve trgovanja ne bi samo poslužio kao zaštita njihovih prava nego bi također koristio i pravosudnim tijelima za učinkovito suđenje počiniteljima.

Nažalost, većina odredišnih zemalja nije spremna dati žrtvama trgovanja bilo kakav oblik privremenog boravišnog statusa. To znači da postaje nemoguće dobiti prikladnu zaštitu, njegu i podršku za te žene žrtve ili regulirati njihov status tako da mogu surađivati s kaznenopravnim sustavom.

Da bi se uklonio taj nedostatak, Radna grupa za trgovanje ljudima pri Paktu o stabilnosti preporučuje da se žrtvama trgovanja dodijeli boravište zbog humanitarnih razloga, tj. *privremena boravišna dozvola od najmanje šest mjeseci* koja im daje pravo na socijalnu i zdravstvenu skrb.

Govorna i socijalna izolacija

Sljedeći način održavanja kontrole nad žrtvom kroz izolaciju jest držanje žrtve u uvjetima u kojima ju se namjerno sprječava da komunicira na materinjem jeziku ili da ima bilo kakav oblik socijalnog kontakta s osobama sličnog podrijetla.

Upotreba nasilja i straha

Počinitelji se u potpunosti koriste nasiljem i prijetnjom nasiljem kao učinkovitim sredstvom kontrole. Žrtve često tuku i siluju, ograničavaju u

---

⁹ Poznat je jedan drastičan slučaj kada je djevojkama koje su spašene iz prostitucijskog lanca i deportirane u svoju matičnu zemlju, na aerodromu, nakon medicinske provjere kojom je utvrđeno da su zaražene AIDS-om, injicirana smrtonosna doza cijanida kako bi se "spriječilo širenje AIDS-a" (prema: Kovčo: Organizirani kriminalitet: pedofilija i prostitucija, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 2, br. 2, 1998).

kretanju, drže u dugim razdobljima u izolaciji, lišavaju ih hrane i vode, drogiraju i muče noževima i cigaretama s namjerom da ih pokore. Te se radnje mogu činiti radi kažnjavanja određenih oblika neposlušnosti ili mogu biti zamišljene da posluže kao upozorenje žrtvama da se osigura njihova svjesnost o posljedicama u slučaju neposlušnosti. U drugim se slučajevima upotreba fizičkog i/ili seksualnog nasilja nanosi žrtvi jednostavno kao rezultat seksualnog sadizma.

U slučajevima seksualnog iskorištavanja, sram je drugi značajan mehanizam kontrole. Počinitelj može zaprijetiti da će reći žrtvinoj obitelji da ona radi kao prostitutka. Često se snima silovanje žrtve te se to koristi za njezino ucjenjivanje i tako osigura njezina poslušnost.

Kod žrtava iz nekih kultura učinkovita je specifična psihološka prisila. Na primjer, sa žrtvama iz zapadne Afrike (Nigerija), rituali slični *voodoo* mogu nametnuti jak strah i nadzor nad žrtvama i zajamčiti njihovu poslušnost. Drugi primjer je dodatni sram koji ima žrtva muslimanka kada ju se otkrije kao prostitutku jer joj vjerojatno slijede veći fizički rizici od njezine vlastite obitelji nego od trgovca ljudima.

Upotreba i prijetnja osvetom žrtvinoj obitelji

Najučinkovitija i najproblematičnija prijetnja i ona koja otežava istraživanje trgovanja ljudima jest prijetnja nasiljem prema onima koje žrtva voli u svojoj domovini. U mnogo slučajeva počinitelji će prikupiti određene podatke o uvjetima življenja žrtvine obitelji. To može biti omiljeno ime ili adresa bliskog člana obitelji ili adresa neke druge bliske osobe. Trgovac ljudima ne treba stvarno znati baš sve o žrtvinoj obitelji jer je sama prijetnja i predodžba u žrtvinoj glavi dovoljna da osigura njezinu kontrolu. Njezin je problem da ona jednostavno ne može riskirati sigurnost svojih najbližih ili pogađati blefira li počinitelj ili ne kada zadire u intimne detalje njezine porodice ili kada prijeti nasiljem prema njima ako ona ne sluša ili pokuša pobjeći.

Kada se svi od navedenih kontrolnih mehanizama razmatraju zajedno, rezultat je stanje stvarnog i psihološkog zarobljavanja i torture. Važno je vidjeti situaciju očima žrtve: sama je u stranoj zemlji; izolirana od kontakta s ostalim sunarodnjacima; ne može komunicirati na svom jeziku; uskraćeno joj je posjedovanje vlastitih identifikacijskih i putnih dokumenata; onemogućen kontakt s obitelji; dezorijentirana je stalnim premještanjima; predmet je ponavljanih fizičkih i seksualnih zlostavljanja; onemogućen joj je pristup policijskoj pomoći zbog straha od posljedica; zahtijeva se od nje da radi u fizički opasnim i nezaštićenim uvjetima pružanja seksualnih usluga svakodnevno s maksimalnim brojem sati s muškim klijentima s kojima ne može komunicirati; živi pod režimom prijetnji ili nasilja prema njoj ili njezinoj obitelji.

Kada se svi ti čimbenici razmatraju zajedno, postaje jednostavno razumjeti zašto tako malo žrtava trgovanja pokušava bježati i zašto je tako iznimno važna humanitarna dužnost predstavnika vlasti da se bore protiv trgovaca ljudima.

Kod žrtava se često u kasnijoj medicinskoj i psihološkoj zaštiti detektira PTSP (posttraumatski stresni poremećaj). Kod tog poremećaja (koji je važan i zbog eventualnog svjedočenja žrtve) osnovno je razumijevanje pojma traume. Trauma znači da se osobi desilo nešto što nije kadra shvatiti, jer njezino poimanje sebe same i svijeta nije u skladu s onim što je doživjela (Bering, 2002)¹⁰. Tako žrtva traume nije kadra traumatsku situaciju pretvoriti u memoriju. Naša memorija nam je, u smislu doživljaja koje smo imali u životu, uvijek dostupna. Možemo se prisjetiti i reći nešto o nekom događaju u našem životu (npr. kako je potekao prvi dan Savjetovanja), no možemo i odlučiti da u ovom momentu o tome nećemo razmišljati. Nakon traumatskog doživljaja, ni jedno ni drugo nije moguće. To je posebno važno radi obavljanja obavjesnog razgovora sa žrtvom – takve se žrtve najprije neće moći sjetiti niti ispričati što im se desilo, a svaki pokušaj navođenja na prisjećanje u njih će stvoriti osjećaj opasnosti i ponovnu viktimizaciju. Ljudi obično bolje pamte događaje koji su se nedavno desili nego one koji su se davno desili. Iz tog razloga mnogi misle da se najbolje informacije mogu dobiti od žrtve neposredno nakon viktimizacije, a dodatni razlog je taj što smatraju da će protekom vremena od davanje izjave njezina vrijednost u postupovnom smislu biti upitna. No, u slučaju žrtava nasilja točno je upravo suprotno. Često će trebati proći tjedni dok žrtva bude kadra dati izjavu o tome što se desilo. Osim toga, s obzirom na to da same žrtve ne razumiju zašto se ne mogu sjetiti traumatskog događaja, one će popunjavati rupe u sjećanju prema nekoj logici, što će samo dovesti do zabuna u kasnijim razgovorima sa žrtvom.

3. ZAKONODAVSTVO

3.1. Međunarodni dokumenti

Prepoznajući sve naprijed navedeno i htijući reagirati na tu pojavu na adekvatan način nizom instrumenata kojima se mogu koristiti kako spram trgovaca tako i u odnosu prema žrtvama trgovanja, međunarodna zajednica¹¹ i pojedine države, pa tako i Republika Hrvatska, unazad desetak godina usvojile su niz propisa kojima “pokrivaju” ovo područje. Ti se propisi, zbog nužnosti multi-

---

¹⁰ Bering, R. (2002): The Trauma and the Needs of the Victim. Text based on the Draft Anti-Trafficking Training Material for Judges and Prosecutors.

¹¹ U tom pogledu za Republiku Hrvatsku najveće značenje imaju međunarodne organizacije Ujedinjeni narodi i Vijeće Evrope tu u okviru Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji i Evropska unija, dok pod pojmom međunarodna zajednica valja razumjeti i suradnju s državama u regiji kroz Organizaciju za evropsku sigurnost i suradnju i Pakt o stabilnosti Jugoistočne Evrope te onu koja se očituje kroz zaključenje više multilateralnih i bilateralnih sporazuma.

disciplinarnog pristupa fenomenu trgovanja ljudima, odnose na raznorazna područja koja u okviru svojeg interesnog djelovanja odnosno svojeg suvereniteta reguliraju pojedine međunarodne organizacije odnosno države, od propisivanja zaštite osnovnih ljudskih prava do definiranja trgovine ljudima i propisivanja konkretnih mjera upravo iz područja kaznenog (materijalnog i procesnog) prava i njemu suplementarnih područja. Pritom valja, s obzirom na praktičnu stranu, razlikovati zakonski obvezujuće dokumente te politički obvezujuće dokumente i imati na umu i hijerarhijsko značenje u primjeni pojedinih zakonski obvezujućih propisa, kako to uostalom određuje i Ustav Republike Hrvatske¹² određujući da su međunarodni ugovori (multilateralni i bilateralni) koje je Republika Hrvatska ratificirala dio unutarnjeg pravnog sustava i po pravnoj su snazi iznad zakona.

S obzirom na to da je zakonodavna djelatnost svih relevantnih međunarodnih institucija na ovom području danas (i unazad nekoliko godina) opsežna, na ovom mjestu valja spomenuti samo one konvencije, preporuke, sporazume koje prema svojem obuhvatu (bilo zbog broja država koje su ih prihvatile bilo zbog značenja pravnih instrumenata koje predviđaju za borbu protiv trgovanja ljudima) daju efikasne temelje za borbu protiv trgovanja ljudima i imaju obvezujući (bilo zakonski bilo politički) karakter za države potpisnice, pri čemu u oblike borbe svakako valja ubrojiti i pomoć žrtvi jer se bez toga ne može ni očekivati njezina kvalitetna suradnja u progonu počinitelja kaznenih djela vezanih uz trgovanje ljudima.

Među konvencijama donesenim u okviru Ujedinjenih naroda koje se odnose na tu problematiku valja spomenuti Konvenciju o pravima djeteta¹³ i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji¹⁴, Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena¹⁵, Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta¹⁶ s jednim od dva njezina dodatna protokola kojima se ona dopunjuje: Protokolom za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja¹⁷ ljudi, posebice žena i djece¹⁸, te još u okviru Međunarodne organizacije rada

---

¹² Čl. 140. Ustava

¹³ Ratificirana je 12. 10. 1992.

¹⁴ Ratificiran je 21. 3. 2002.

¹⁵ Ratificirana je 9. 9. 1992.

¹⁶ Ratificirana je 11. 11. 2002.

¹⁷ Valja primijetiti da se u Zakonu o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece, te Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojima se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta (NN-MU, 14/2002) engleska riječ "trafficking" prevodi kao "krijumčarenje", a ne danas općeprihvaćenim prijevodom "trgovanje".

¹⁸ Ratificiran je 11. 11. 2002.

Konvenciju o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br. 182)¹⁹. Vijeće Europe, iako nije ni jednom svojom konvencijom izravno pokrilo problematiku trgovanja ljudima, s izuzetkom Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁰ koja u svojim odredbama zabranjuje držanje u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu te prisilu na prisilan ili obvezatan rad²¹, donijelo je niz konvencija kojima se s obzirom na ta kaznena djela olakšava i omogućuje suradnja među državama članicama. Valja spomenuti Europsku konvenciju o izručenju iz 1957. s dodatnim protokolom iz 1975. i drugim dodatnim protokolom iz 1978, Europsku konvenciju o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima iz 1959. s dodatnim protokolom iz 1978. i drugim dodatnim protokolom iz 2001, Europsku konvenciju o međunarodnom važenju kaznenih presuda iz 1970, Europsku konvenciju o ustupanju progona u kaznenim stvarima iz 1972, Konvenciju o transferu osuđenih osoba iz 1983, Europsku konvenciju o obeštećenju žrtava nasilnih kaznenih djela iz 1983, Konvenciju o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom iz 1990, Revidiranu europsku socijalnu povelju iz 1996. i Kaznenopravnu konvenciju o korupciji iz 1999.

No, nekoliko preporuka Odbora ministara Vijeća Europe, koje nemaju zakonski obvezujuću snagu već su politički obvezujući dokumenti, odnose se na taj problem. To su Preporuka br. R (91) 11 koja se odnosi na seksualno iskorištavanje, pornografiju i prostituciju i trgovanje djecom i mlađim punoljetnicima, Preporuka br. R (2000) 11 o akcijama protiv trgovanja ljudskim bićima u svrhu seksualnog iskorištavanja, Preporuka br. Rec (2001) 11 koja se odnosi na vodeća načela u borbi protiv organiziranog kriminala, Preporuka br. Rec (2001) 16 o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja, Preporuka br. Rec (2001) 18 supsidijarnoj zaštiti i Preporuka br. Rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja. Na istoj su liniji i preporuke Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 1325 iz 1997. o trgovanju ženama i prisilnoj prostituciji u zemljama članicama Vijeća Evrope, 1450 iz 2000. o nasilju nad ženama u Europi, 1467 iz iste godine o skrovitim imigracijama i borbi protiv trgovaca ljudima, 1523 iz 2001. o obiteljskom ropstvu, 1526 iz iste godine o kampanji protiv trgovanja maloljetnicima za zaustavljanje istočnoevropske rute: primjer Moldavije, 1307 iz 2002. o seksualnom iskorištavanju djece: bez tolerancije, 1545 iz iste godine o kampanji protiv trgovanja ženama i 16 iz 2003. o migracijama povezanim s trgovanjem ženama i prostitucijom.

---

¹⁹ Ratificirana je 28. 3. 2001.

²⁰ Ratificirana je 17. 10 1997. zajedno s protokolima br. 1, 4, 6, 7 i 11 (NN MU, 6/99-pročišćeni tekst i 8/99 - ispravak), a protokoli br. 12 i 13 ratificirani su 7. 11. 2002. (NN MU, 14/02)

²¹ Čl. 4. st. 1. i 2. Konvencije

Među zakonski obvezujućim dokumenata Europske unije donesenim i usvojenim o istoj temi valja spomenuti Konvenciju o izručenju između država članica EU iz 1996. i Združenu akciju Vijeća iz 1997. o akcijama za borbu protiv trgovanja ljudima i seksualnog iskorištavanja, a od politički obvezujućih Okvirnu odluku Evropskog vijeća iz 2002. o borbi protiv trgovanja ljudskim bićima, rezolucije Evropskog vijeća iz 1995. o zaštiti svjedoka u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta, iz 1996. o osobama koje surađuju u sudskom postupanju u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta i iz 2001. o doprinosu civilnog društva u pronalaženju nestale ili seksualno izrabljivane djece, kao i odluku iz 1998. koja dopunjuje definiciju o obliku zločina "trgovanja ljudskim bićima" iz Aneksa Konvenciji o Europolu. I Europski parlament donio je dvije rezolucije o toj problematici, i to 1996. o trgovanju ljudskim bićima i 2000. o izvješćivanju Evropske komisije Vijeća i Evropskog parlamenta "o daljnjim akcijama u borbi protiv trgovanja ženama". Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju, bilo na ministarskom nivou, bilo na parlamentarnom nivou, kao i Pakt o stabilnosti također su svojim dokumentima dali obol borbi protiv trgovanja ljudima. Spomenimo samo Deklaraciju Parlamentarne skupštine OEES-a iz Bukurešta 2000, Odluku Ministarskog savjeta br. 1 iz 2000. godine o osnaživanju napora OEES-a za borbu protiv trgovanja ljudima i Ministarsku deklaraciju Pakta o stabilnosti Jugoistočne Europe iz 2000. o borbi protiv trgovanja ljudima.

Zadržavajući se na onim međunarodnim dokumentima zakonski obvezujuće snage koji su izravno progovorili o problemu trgovanja ljudima, a s obzirom na status Republike Hrvatske u organizacijama u okviru kojih su doneseni, dalje se prikazuju samo dokumenti doneseni pod okriljem UN-a.

I dok se Konvencija o pravima djeteta, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i Konvencija o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br. 182) u općenitom obliku referiraju na temu trgovanja ljudima²² navodeći ih u svojim odredbama kao samo još jedan od prepoznatih oblika načina kršenja prava djece i žena ustanovljenih i načelima Povelje Ujedinjenih naroda koje bi države ugovornice svojim zakonodavnim aktivnostima trebale zaustaviti, **Fakultativni protokol uz Konven-**

²² Čl. 35. Konvencije o pravima djeteta glasi: "Države ugovornice će poduzeti sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile otmicu i trgovinu djecom u bilo kakvu svrhu i u bilo kakvom obliku." Čl. 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena glasi: "Države ugovornice će poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, za suzbijanje svih oblika trgovine ženama i iskorištavanja ženske prostitucije." Čl. 3. st. a Konvencije o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br. 182) glasi: "U svrhe ove Konvencije izraz 'najgori oblici dječjeg rada' obuhvaća: (a) sve vrste ropstva ili ropstvu slične prakse, kao što je prodaja djece i trgovina djecom, dužničko ropstvo i kmetstvo te prisilni ili obvezni rad, uključujući prisilno ili obvezno novačenje djece za njihovo korištenje u oružanim sukobima..."

ciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji sadržava i neke kaznenopravne, materijalne i procesne, odredbe. U svojim materijalnim kaznenopravnim odredbama zahtijeva propisivanje zabrane jednog od načina trgovanja ljudima - u ovom slučaju djecom - prodajom, tako da ona znači svako djelo ili transakciju u kojoj dijete prenosi neka osoba ili skupina osoba drugim osobama za naknadu ili bilo kakvu drugu nagradu. Ujedno, između ostalog, nameće obvezu državama potpisnicama da u nacionalnim zakonodavstvima, kao minimum, prodaju djece koja obuhvaća nuđenje, izručivanje ili prihvaćanje, bilo kojim sredstvima, djeteta u svrhe seksualnog iskorištavanja, transfera organa radi dobiti i uključivanja u prisilni rad, bilo da su počinjene u državi ili inozemstvu te na pojedinačnoj ili organiziranoj osnovi, obuhvate kaznenim pravom. Također se traži da se propiše kažnjavanje za pokušaj izvršenja tih djela te sudioništvo ili sudjelovanje u tim djelima kao i da se poduzmu potrebne mjere kako bi se utvrdila odgovornost pravnih osoba koja može biti kaznena, građanska ili upravna. Posebno se, na polju kažnjavanja, traži propisivanje kažnjavanja počinitelja uzimajući u obzir težinu tih djela uz uspostavljanje nadležnosti za povrede kad su djela počinjena na teritoriju te države ili na brodu ili zrakoplovu registriranom u toj državi, u slučajevima kada je počinitelj državljanin te države ili osoba koja ima prebivalište na njezinu teritoriju, kada je žrtva državljanin te države te kada se počinitelj nalazi na njezinu teritoriju i kada ga se ne izručuje drugoj državi stranci Fakultativnog protokola čiji je državljanin barem jedan od počinitelja. Također, države stranke su dužne, u skladu s odredbama svoga unutarnjeg zakonodavstva, poduzeti mjere kako bi omogućile zapljenu ili konfiskaciju robe kao što su materijal, imovina i drugo što se koristi za počinjenje ili olakšavanje počinjenja tih djela i prihoda ostvarenih njima te poduzeti mjere s ciljem zatvaranja, privremenog ili zauvijek, prostorija koje se pri počinjenju koriste²³. Od procesnih odredbi, Fakultativni protokol sadrži odredbe o međunarodnoj kaznenopravnoj pomoći koje se odnose na tzv. malu međunarodnu kaznenopravnu pomoć te na priznavanje stranih odluka o zapljeni i konfiskaciji predmeta i prihoda i izručenje osoba, upućujući istodobno zemlje potpisnice da te instrumente jačaju i kroz zaključenje multilateralnih i bilateralnih sporazuma²⁴. Isto tako u Protokolu se nameće i obveza državama da u svim stadijima kaznenih postupaka protiv počinitelja navedenih djela osiguraju primjerenu zaštitu djece žrtava – svjedoka i njihovih obitelji i ostvarivanje njihovih prava, kao oštećenika, u tim postupcima.²⁵

²³ Čl. 1, 2, 3, 4. i 7. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji.

²⁴ Čl. 5, 6, 7. toč. b i 10. st. 1. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji.

²⁵ Čl. 8. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji.

No, najrelevantniji i najsveobuhvatniji domašaj u kaznenopravnom (i svakom drugom) pogledu s obzirom na problematiku trgovanja ljudima ima svakako **Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta**²⁶ i njezin dopunski **Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece**. Iako su elementi kršenja ljudskih prava, koji se nalaze u Konvenciji i posebice Protokolu već sadržani u velikom broju međunarodnih dokumenata kojima se osuđuju ropstvo, robovlasničko ponašanje i prisilni rad, tom se konvencijom i protokolom prvi put²⁷ u međunarodnom dokumentu sveobuhvatno definira pojam trgovanja ljudima, uvodi se širok spektar instrumenata i mjera za implementaciju u pravne sustave država usmjerenih borbi protiv takvog trgovanja i tako stvara temelj za usklađivanja nacionalnih zakonodavstava u cilju efikasnijeg kaznenog progona trgovaca ljudima, izručivanja osumnjičenih osoba i razmjenu informacija.

Tako Protokol u članku 3. definira trgovanje ljudima kao “vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba, pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijave, zlorabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu izrabljivanja. Izrabljivanje minimalno uključuje iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa, pri čemu se privola žrtve trgovanja osoba na takvo namjeravano iskorištavanje neće uzimati u obzir tamo gdje je bilo korišteno bilo koje naprijed navedeno sredstvo, a vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta ili prihvata nekog djeteta u svrhu izrabljivanja smatrat će se ‘trgovanjem osoba’ čak i ako to ne uključuje bilo koje takvo sredstvo.” Takva progresivna i suvremena definicija sadržava nekoliko pozitivnih aspekata, značajnih za njezinu primjenu u materijalnom i procesnom smislu, komplementarnih s Konvencijom UN o transnacionalnom organiziranom kriminalu. To su:

1. podrazumijevanje svih oblika trgovanja ljudima i neograničavanje samo na to u svezi s pružanjem seksualnih usluga;
2. usredotočenje na uvjete prisilnog rada, usluga, ropstva i odnosa sličnih ropstvu koji su definirani međunarodnim propisima;
3. priznavanje da žene, muškarci, djeca, jednom riječi svi, mogu biti žrtve;

---

²⁶ Stupila je na pravnu snagu dana 29. 9. 2003.

²⁷ Protokol je zamijenio Konvenciju za suzbijanje trgovine ljudima i eksploataciju u prostituciji iz 1949. koja je zbog ograničavanja definicije trgovanja ljudima samo na prostituciju, ne uključujući ostale oblike prisilnog rada, te zbog nečinjenja razlike između dobrovoljne i prisilne prostitucije, čime se svrstala u dokument protiv prostitucije, a ne trgovanja ljudima, opće kritizirana i usko prihvaćena (ratificirale su je svega 73 države).

4. nezahtijevanje, nužno, da žrtve prelaze međunarodno priznate granice uzimajući u obzir da se ljudima trguje i u okviru jedne države, iz jedne regije u drugu²⁸;
5. predviđanje načina umanjenja sposobnosti punoljetne osobe da voljno donosi vlastite odluke o svom životu, a posebno u pogledu izbora rada i migracije;
6. nepropisivanje privole žrtve trgovanja u slučajevima kada je upotrijebljeno bilo koje sredstvo za slamanje njezine volje kao okolnosti koja bi isključila postojanje kaznenog djela; i
7. nepridavanje nikakvog značenja, s obzirom na opstojnost djela, u slučajevima kada je žrtva dijete²⁹, okolnosti je li prema njemu primijenjeno ijedno od tih sredstava usmjerenih na slamanje volje.

Iako čl. 5. Protokola propisuje da se on primjenjuje i na sprječavanje, istragu i progon kaznenih djela trgovanja ljudima, u materijalno-kaznenom smislu, osim dakle definicije kaznenog djela, samo se referira na dužnost zemalja ugovornica da u svojim zakonodavstvima inkriminiraju kao kaznena djela i pokušaj, sudioništvo te organiziranje ili poticanje drugih osoba da počine kazneno djelo. Ostale odredbe Protokola odnose se na ništa manje važnu zaštitu žrtava takvih kaznenih djela te predviđaju obveze država na tom polju, i to kako zaštitu žrtava kao svjedoka tijekom i izvan kaznenog postupka, tako i zaštitu žrtava u socijalnom, psihološkom, materijalom i svakom drugom pogledu. Za to Protokol predviđa propisivanje niza mjera koje bi trebale dovesti do učinkovitije zaštite osoba kojima se trguje kao što su pružanje odgovarajućeg smještaja; savjetovanje i informiranje, posebno u svezi s njihovim zakonskim pravima, na jeziku koji žrtve trgovanja osoba mogu razumjeti; medicinska, psihološka i materijalna pomoć; mogućnost zapošljavanja, odgoja i obrazovanja, osobito za djecu, mogućnost dobivanja naknade za pretrpljenu štetu kao i zaštitu žrtve u zemlji njezina porijekla nakon povratka.

Također, Protokol sadržava i niz preventivnih mjera koje bi trebale dovesti do onemogućavanja ili barem do smanjenja trgovanja ljudima. Tako određuje da države potpisnice radi istraživanja, informativne kampanje i korištenja masovnih medija te pokretanja društvene i gospodarske inicijative za sprječavanje i borbu

---

²⁸ Kako se Konvencija UN o transnacionalnom organiziranom kriminalu odnosi samo na kaznena djela koja su po svojoj prirodi transnacionalna, počinjena na području više država i od strane organiziranih kriminalnih grupa, oba ta elementa moraju postojati za primjenu i Protokola koji ju dopunjuje. No, "transnacionalna priroda kaznenih djela ne znači obvezatno da je uvjet da je žrtva prešla ijednu državnu granicu, već je djelo transnacionalno ako je počinjeno u više od jedne države; ako je počinjeno u jednoj državi, ali se značajan dio njegove pripreme, planiranja, uputa ili kontrole odvijao u drugoj državi; ako je počinjeno u jednoj državi, ali uključuje organiziranu zločinačku grupu koja se bavi zločinačkim djelovanjem u više od jedne države; ili ako je počinjeno u jednoj državi, ali ima značajne posljedice u drugoj državi (čl. 3. st 2.).

²⁹ *Dijete* označava bilo koju osobu mlađu od 18 godina (čl. 3. st. d Protokola).

protiv trgovanja osoba uspostave suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i drugim elementima građanskog društva, uspostave međusobnu bilateralnu i multilateralnu suradnju za ublažavanje čimbenika poput siromaštva, nerazvijenosti i nepostojanja jednakih mogućnosti, koji čine osobe, posebice žene i djecu, podložnima krijumčarenju, poduzimanje mjera na obrazovnom, društvenom i kulturnom polju, uključujući bilateralnu i multilateralnu suradnju, za smanjivanje potražnje koja potiče sve oblike izrabljivanja osoba, posebice žena i djece, razmjenjuju informacije koje bi mogle dovesti do utvrđenja jesu li pojedinci koji prelaze ili pokušavaju prijeći međunarodnu granicu s putnim ispravama koje pripadaju drugim osobama ili bez putnih isprava počinitelji ili žrtve trgovanja osobama, o vrstama putnih isprava kojima se osobe koriste ili pokušavaju koristiti da bi prešle međunarodnu granicu u svrhu trgovanja osobama i o sredstvima i metodama kojima se koriste organizirane zločinačke skupine za trgovanje osobama, uključujući vrbovanje i prijevoz žrtava, putove i veze između pojedinaca i skupina upletenih u takvo krijumčarenje te moguće mjere za njihovo otkrivanje.

Isto tako države bi trebale pojačati stručno usavršavanje službenika zaduženih za provedbu zakona i nadzor nad imigracijom te drugih ovlaštenih službenika koji rade na sprječavanju trgovanja osobama, pojačati granične kontrole i međusobno surađivati na razini službi granične kontrole te uspostavom i održavanjem izravnih putova komunikacija. Nadalje, u obvezi su propisati mjere usmjerene na sprječavanje da prijevozna sredstva komercijalnih prijevoznika budu korištena za počinjenje kaznenih djela uvođenjem za njih obveze provjeravanja imaju li svi putnici putne isprave potrebne za ulazak u državu primateljicu i sankcije za takvo nepostupanje, kao i omogućiti odbijanje ulaska ili otkazivanje viza osobama upletenim u počinjenje kaznenih djela te poduzeti mjere kojima bi se osigurala takva kvaliteta putnih i osobnih isprava koja bi onemogućila njihovo krivotvorenje i bilo koji oblik zlorabe.

No, kako je Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece, dokument kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, na problematiku kojom se on bavi (trgovanje ljudima), ako su zadovoljena oba navedena uvjeta (transnacionalnost i djelovanje organizirane kriminalne grupe), to se i na borbu protiv trgovanja ljudima primjenjuju svi u Konvenciji predviđeni kaznenopravni instrumenti. A oni su obilati.

Od onih materijalnopravne naravi, osim već spomenutih u Protokolu, Konvencija definira organiziranu zločinačku grupu³⁰, strukturiranu grupu³¹,

³⁰ To je strukturirana grupa od triju ili više osoba, koja postoji tijekom određenog razdoblja i djeluje složno s ciljem počinjenja jednog ili više teških kaznenih djela (ponašanje koje predstavlja kazneno djelo kažnjivo maksimalnim lišavanjem slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili težom kaznom) ili kaznenih djela utvrđenih na temelju Konvencije (pranja koristi od kaznenog djela, korupcije i ometanja pravde), ali i na temelju njezinih dopunskih Protokola (krijumčarenje migranata i trgovanje ljudima), a u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi.

³¹ To je grupa koja nije slučajno okupljena radi neposrednog počinjenja kaznenog djela i koja ne treba imati formalno utvrđene uloge svojih članova, trajnost članstva ili razrađenu strukturu.

imovinu³², korist od kaznenog djela³³, oduzimanje³⁴ te koristi, glavno kazneno djelo³⁵, kroz svoj sadržaj povezuje kazneno djelo trgovanja osobama s kaznenim djelima sudjelovanja u organiziranoj zločinačkoj grupi, pranja koristi od kaznenog djela, korupcije i ometanja pravde i daje njihove definicije³⁶ te traži

---

³² Predstavlja imovinu svake vrste, bez obzira na to je li materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, ili je riječ o pravnim ispravama koje dokazuju vlasništvo ili neko pravo nad takvom imovinom.

³³ Znači svaku imovinu koja proizlazi ili je pribavljena, izravno ili neizravno, počinjenjem kaznenog djela.

³⁴ Uključuje, gdje je to primjenjivo, pljenidbu, a znači trajno oduzimanje imovine na temelju naloga suda ili drugog nadležnog tijela.

³⁵ Može biti svako kazneno djelo čijim je počinjenjem ostvarena korist koja može postati predmetom kaznenog djela pranja koristi od kaznenog djela.

³⁶ **Sudjelovanje u organiziranoj zločinačkoj grupi** (čl. 5. st. 1) jest namjerno poduzimanje radnji koje se razlikuju od onih koje uključuju pokušaj ili dovršenje zločinačke aktivnosti, a usmjerene su na dogovor s jednom ili više drugih osoba da se počini teško kazneno djelo u svrhu koja se izravno ili neizravno odnosi na stjecanje financijske ili druge materijalne koristi i, kada to zahtijeva domaće pravo, uključuje radnju koju je poduzeo jedan od sudionika radi izvršavanja dogovora ili uključuje organiziranu zločinačku grupu ili/i aktivno sudjelovanje osobe koja, znajući za cilj ili općenitu zločinačku aktivnost organizirane zločinačke grupe ili njezinu namjeru da počini ta kaznena djela, u zločinačkim aktivnostima organizirane zločinačke grupe ili drugim aktivnostima organizirane zločinačke grupe, znajući da će njezino sudjelovanje pridonijeti ostvarivanju opisanog zločinačkog cilja, te organiziranje, upućivanje na, pomaganje pri, poticanje na, olakšavanje ili savjetovanje radi počinjenja teškog kaznenog djela koje uključuje organiziranu zločinačku grupu. **Pranje koristi od kaznenog djela** (čl. 6. st. 1) jest namjerna konverzija ili prijenos imovine, uz znanje da se radi o koristi od kaznenog djela, u svrhu sakrivanja ili prikrivanja nedopuštenog porijekla imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi uključenoj u počinjenje utvrđenog kaznenog djela da izbjegne pravne posljedice svoga djela i sakrivanje ili prikrivanje istinske prirode, izvora, mjesta, rasporeda, kretanja ili vlasništva ili prava koja se odnose na imovinu, znajući da ta imovina predstavlja korist od kaznenog djela, a sukladno temeljnim postavkama pravnog sustava države stranke i stjecanje, posjedovanje ili korištenje imovine, uz saznanje, u vrijeme primanja, da se radi o koristi od kaznenog djela kao i sudjelovanje u, udruživanje ili tajno dogovaranje počinjenja, pokušaj počinjenja i pomaganje, poticanje, olakšavanje i savjetovanje radi počinjenja bilo kojeg od kaznenih djela iz ovog članka. **Korupcija** (čl. 8) jest namjerno obećanje, nuđenje ili davanje javnom službeniku (javni službenik ili osoba koja obavlja javnu djelatnost u skladu s domaćim pravom i na temelju kaznenog zakona države stranke u kojoj obavlja tu dužnost), uključujući i stranog javnog službenika ili međunarodnog državnog službenika, izravno ili neizravno, nepropisne koristi, za nj osobno ili za drugu fizičku ili pravnu osobu, kako bi djelovali ili propustili djelovati u izvršavanju svoje službene dužnosti i nagovaranje ili prihvaćanje, izravno ili neizravno, nepropisne koristi od strane javnog službenika za nj samog ili za drugu fizičku ili pravnu osobu kako bi taj službenik djelovao ili propustio djelovati u izvršavanju svoje službene dužnosti. **Ometanje pravde** (čl. 23) jest namjerna upotreba fizičke sile, prijetnje ili zastrašivanja, obećavanje, nuđenje ili davanje protuzakonite koristi radi nagovaranja na lažno svjedočenje ili miješanje u svjedočenje, ili izvođenje dokaza u postupku u svezi s počinjenjem kaznenih djela obuhvaćenih Konvencijom te upotreba fizičke sile, prijetnje ili zastrašivanje radi miješanja u izvršavanje službene dužnosti pravosudnog ili izvršnog djelatnika u svezi s počinjenjem kaznenih djela obuhvaćenih Konvencijom.

ozakonjenje odgovornosti pravnih osoba za sudjelovanje u teškim kaznenim djelima koji uključuju zločinačku organizaciju te za sudjelovanje u tim kaznenim djelima, a ta odgovornost može biti kaznene, građanske ili upravne naravi. Predviđa i propisivanje dugih zastarnih rokova za pokretanje postupka protiv počinitelja tih kaznenih djela i takve sankcije koje moraju odgovarati težini kaznenih djela koja su predmet Konvencije (i Protokola).

Na polju **procesnog prava** Konvencija obvezuje države ugovornice na uvođenje u svoje pravne sustave niza kaznenoprocenih i drugih procesnih instrumenata kojima se borba protiv organiziranog kriminala čini učinkovitijom, potičući ih pritom na suradnju kako kroz pružanje međunarodne kaznenopravne pomoći, transfer osuđenika, izručenje osumnjičenika i ustupanje kaznenog progona tako i kroz prikupljanje, razmjenu i analizu informacija o prirodi organiziranog kriminaliteta, oslanjajući se pritom na već zaključene multilateralne i bilateralne sporazume između država odnosno preporučujući njihovo zaključenje. Štoviše, i sama Konvencija predviđa mogućnost, ako takvih sporazuma nema, izravnu primjenu svojih odredaba. Predviđeni kaznenoprocenjski instrumenti usmjereni su osiguranju prisutnosti okrivljenika u postupku, omogućivanju identifikacije, praćenja, zamrzavanja³⁷ ili privremenog oduzimanja imovine stečene kaznenim djelima čak u slučajevima kada je izmiješana s imovinom stečenom na zakonit način, omogućivanju sudovima ili drugim nadležnim tijelima da naredе dostavu ili oduzimanje bankovne, financijske ili komercijalne evidencije, pa i u slučajevima kada ih štiti bankarska tajna, uspostavi nadležnosti država za provođenje kaznenih postupaka u najširem mogućem opsegu, provođenju zajedničkih istraga *ad hoc* ili čak i osnivanjem zajedničkih istražnih tijela te primjeni posebnih istražnih tehnika, kao što su nadzirane isporuke³⁸, elektronički i drugi oblici prisilne te prikrivenih operacija nadležnih tijela, uz sklapanje, kada je to potrebno, odgovarajućih dvostranih ili mnogostranih sporazuma ili dogovora radi korištenja takvih tehnika, zaštiti svjedoka propisivanjem takvih dokaznih pravila koja omogućuju da svjedočenje bude dano na način koji jamči sigurnost svjedoka, kao što je svjedočenje pomoću komunikacijskih tehnika poput videoveza ili drugih prikladnih sredstava, itd. Na polju prava suplementarnog kaznenom, Konvencija potiče zemlje da razmotre mogućnost osnivanja kaznenih evidencija o prijašnjim osudama za djela počinjena u inozemstvu, da mogućnosti ranijeg ili uvjetnog puštanja na

---

³⁷ "Zamrzavanje" ili "privremeno oduzimanje", sukladno čl. 2. točki f Konvencije, znači privremenu zabranu prijenosa, konverzije, raspolaganja ili premještanja imovine ili privremeno preuzimanje posjeda i čuvanja imovine ili kontrole nad imovinom na temelju naloga koji je izdao sud ili drugo nadležno tijelo.

³⁸ Konvencija (čl. 2. točka i) definira "nadzirane isporuke" kao tehniku dopuštanja da nedopuštene ili sumnjive isporuke izađu iz područja, prijeđu preko njega ili uđu na područje jedne ili više država uz znanje i pod kontrolom njihovih nadležnih tijela u cilju istrage o kaznenom djelu i identifikacije osoba koje su uključene u počinjenje kaznenog djela.

slobodu osuđenih osoba vežu uz tešku prirodu kaznenih djela koja su predmet Konvencije te zahtijeva da sve države poduzmu odgovarajuće mjere na području izvanprocesne zaštite svjedoka i njima bliskih osoba, kao što je njihova tjelesna zaštita, premještanje, zabranjivanje otkrivanja ili ograničavanje otkrivanja informacija glede identiteta i kretanja i slično.

Naposljetku treba još navesti i Ugovor o suradnji u sprječavanju i suzbijanju prekograničnog kriminala³⁹ potpisan⁴⁰ između zemalja Inicijative za suradnju u Jugoistočnoj Europi - SECI⁴¹ te bilateralne ugovore koje je Republika Hrvatska zaključila sa zemljama regije⁴² (a i šire s Italijom, Ujedinjenim Kraljevstvom Velike Britanije i Sjeverne Irske, Češkom, Slovačkom, Ukrajinom, Turskom, Latvijom⁴³,

---

³⁹ Ratificiran je 27. 2. 2002.

⁴⁰ Potpisan 26. 5. 1999. od predstavnika Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Grčke, Mađarske, Makedonije, Moldavije, Rumunjske i Turske. Hrvatska ga je potpisala 13. 11. 1999, a Slovenija mu je pristupila 29. 8. 2000. Stupio je na snagu 1. 2. 2000.

⁴¹ U vremenu od 15. do 17. 5. 2000. u okviru SECI-ja uspostavljen je "task force" za borbu protiv ilegalnog trgovanja ljudima.

⁴² Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Albanije** u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zloporabe droga kao i protiv organiziranog kriminala potpisan u Zagrebu 14. 12. 1993; Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i **Vijeća ministara Bosne i Hercegovine** o suradnji u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zloporabe droga te protiv organiziranog kriminala potpisan u Sarajevu 17. 6. 2002; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Mađarske** u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zlopotrebe droga kao i protiv organiziranog kriminala potpisan u Zagrebu 9. 12. 1992; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Makedonije** u borbi protiv međunarodne protuzakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim tvarima, međunarodnog terorizma i organiziranog kriminala potpisan u Zagrebu 12. 4. 1996.; Sporazum između Vlade Republike Hrvatske i **Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije** o suradnji u borbi protiv organiziranog kriminala, nezakonite trgovine drogama, psihotropnim tvarima i prekursorima, terorizma i drugih težih kaznenih djela potpisan u Beogradu 8. 5. 2002; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Slovenije** u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zlopotrebe droga, kao i protiv organiziranog kriminala potpisan u Zagrebu 4. 6. 1993; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Bugarske** u borbi za sprječavanje organiziranog kriminala, nezakonitog prometa droge i psihotropnih tvari i terorizma potpisan u Sofiji 26. 11. 1996. i Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Rumunjske** o suradnji u borbi protiv terorizma, organiziranog kriminala, nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim tvarima i drugih vrsta nezakonitih djelatnosti potpisan u Zagrebu 30. 9. 2000.

⁴³ Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Italije** u borbi protiv ilegalne trgovine opojnim i psihotropnim tvarima te protiv organiziranog kriminala potpisan u Rimu 28. 5. 1993; Memorandum o suglasnosti o suradnji u borbi protiv teškog kriminala, organiziranog kriminala, nedozvoljene trgovine drogom, krijumčarenja ljudi, trgovine ljudima, međunarodnog terorizma i sličnih pitanja od zajedničkog interesa između Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva financija i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Udruženja policijskih načelnika Kraljevskog tužiteljstva Engleske i Walesa, Ureda za teške prijevare, Carinskog i trošarinskog ureda Njezinog Veličanstva, Imigracijske službe Ujedinjenog Kraljevstva, Nacionalnog odreda za borbu protiv kriminala, Nacionalne kriminalističke

pa čak i s Indijom i Šri Lankom⁴⁴), a odnose se na suradnju na području suzbijanja organiziranog kriminala uključujući (većina ih to i poimence spominje) borbu protiv trgovanja ljudima. Svi ti ugovori obvezuju države potpisnice na blisku suradnju, i to prije svega na operativnoj kriminalističkoj razini i u predistražnom stadiju kaznenog postupka.

3.2. Neka strana rješenja

Uzimajući u obzir takva stremljenja međunarodne zajednice k uspostavljanju pravnih mehanizam potrebnih za učinkovitu ili barem učinkovitiju borbu protiv trgovanja ljudima i suzbijanje pratećih pojava koje ju uvjetuju i omogućuju ili ostavljaju posljedice na zdravlju, psihi, tjelesnom integritetu žrtava ili na imovini počinitelja (enormne zarade od takve djelatnosti), i zemlje regije Jugoistočne Europe u svojim nacionalnim zakonodavstvima poduzimaju odgovarajuće legislativne korake. Na ovom mjestu dat će se kratak prikaz, popis propisa tih zemalja koji se odnose na problematiku trgovanja ljudima, onako kako su o tome, neslužbeno, izvijestile Vijeće Europe⁴⁵. U **Albaniji** su to odgovarajuće odredbe Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku, Zakon o strancima i Nacionalna strategije za borbu protiv trgovanja ljudima. U **Bosni i Hercegovini**, zbog ustavnopravne situacije, to su relevantne odredbe kaznenih zakona Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko, Zakon o imigraciji i azilu u Bosni i Hercegovini, Zakon o

---

obavještajne službe **Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske** potpisan u Zagrebu 1. 3. 2002; Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Češke Republike** o suradnji u borbi protiv organiziranog kriminala, nezakonite trgovine narkotičkim drogama i psihotropnim tvarima, terorizma i drugih vrsta opasnih kriminalnih djelatnosti potpisan u Pragu 30. 11. 1999; Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Slovačke Republike** o suradnji u borbi protiv organiziranog kriminala potpisan u Bratislavi 30. 11. 2000; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Ukrajine** u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zloupotrebe droga kao i protiv organiziranog kriminala potpisan u Kijevu dana 26. 10. 1993; Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Turske** u borbi protiv međunarodne protuzakonite trgovine narkotičnim drogama i psihotropnim tvarima, međunarodnog terorizma i organiziranog kriminala potpisan u Ankari 7. 11. 1995. i Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Latvije** u borbi protiv terorizma, nedopuštene trgovine drogom i organiziranog kriminala potpisan u Zagrebu 23. 2. 2001.

⁴⁴ Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Republike Indije** u borbi protiv međunarodne nedopuštene trgovine opojnim drogama i psihotropnim tvarima, međunarodnog terorizma i organiziranog kriminala potpisan u New Delhiju 4. 5. 2001. i Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i **Vlade Demokratske Socijalističke Republike Šri Lanke** o suradnji u suzbijanju međunarodne nedopuštene trgovine opojnim drogama i psihotropnim tvarima, međunarodnog terorizma i organiziranog kriminala potpisan u Colombu 7. 5. 2001.

⁴⁵ Popis propisa objavljen je na web-stranici Vijeća Europe www.coe.int.

javnom redu i miru Republike Srpske, Zakon o zaštiti ugroženih svjedoka, Akcijski plan za sprečavanje trgovanja ljudima, Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu i Direktiva OESS-a o zabrani promocije i omogućavanja prostitucije i trgovanja osobama. **Bugarska** u svojem pravnom sustav ima odgovarajuće odredbe Kaznenog zakona s izmjenama, odgovarajuće odredbe Zakona o kaznenom postupku i Zakon o borbi protiv trgovanja ljudima. **Državna zajednica Srbije i Crne Gore** izvijestila je da se na trgovanje ljudima odnose relevantne odredbe kaznenih zakona Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srbije i Republike Crne Gore kao i odgovarajuće odredbe saveznog Zakona o kaznenom postupku s dopunama i izmjenama. Uz to u Crnoj Gori je donesen i Program zaštite žrtava, a u Srbiji Zakon o organizaciji i nadležnostima državnih organa u borbi protiv organiziranog kriminala. Kosovo, pod upravljanjem UNMIK-a⁴⁶, ima relevantne odredbe Kaznenog zakona Kosova i Zakona o kaznenom postupku Savezne Republike Jugoslavije te brojne UNMIK-ove uredbe i dopune tih odredba (o ustavnom okviru privremene samouprave na Kosovu, o zabrani trgovanja osobama na Kosovu, o zabrani nedozvoljenog prelaženja državnih granica i linija razgraničenja, o zaštiti oštećenika i svjedoka u kaznenim postupcima, o kooperativnim svjedocima, o mjerama protiv organiziranog kriminala, o pravima osoba uhićenih od izvršnih vlasti, o prikrivenim i tehničkim mjerama nadzora i istrage te o dopuni primjenjivog Zakona o kaznenim djelima koja uključuju seksualno nasilje. **Moldavija** primjenjuje relevantne odredbe Kaznenog zakona, a donesen je i novi Kazneni zakon čije odgovarajuće odredbe još nisu u primjeni. Također, izvijestila je i o Zakonu o državnoj zaštiti žrtava, svjedoka i drugih osoba koje pružaju pomoć u kaznenim postupcima, kao i o Nacionalnom planu akcija za suzbijanje trgovanja ljudima. U **Rumunjskoj** se primjenjuju odgovarajuće odredbe Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku te Zakon o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima, Zakon o zaštiti svjedoka, Zakon o sprečavanju, otkrivanju i kažnjavanju koruptivnih kaznenih djela, Zakon o statusu stranaca u Rumunjskoj, Naredba o statusu stranaca, Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima, Zakon o policiji, Naredba o dopunama i izmjenama određenih odredbi Kaznenog zakona i drugih posebnih zakona radi zaštite maloljetnika od spolnog zlostavljanja, Naredba o kažnjavanju rumunjskih državljana ili osoba bez državljanstva s prebivalištem u Rumunjskoj za djela počinjena izvan područja zemlje, Naredba o državnoj granici Rumunjske, Naredba o sprečavanju i kažnjavanju svih oblika diskriminacije te Nacionalni plan akcija za suzbijanje trgovanja ljudima. U **Sloveniji** se s obzirom na materiju trgovanja ljudima primjenjuju relevantne odredbe kako Kaznenog zakona, tako i Zakona o kaznenom postupku, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela i Zakon o izjednačavanju mogućnosti za žene i muškarce. I naposljetku,

---

⁴⁶ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo.

Makedonija u prevenciji i borbi protiv trgovanja ljudima primjenjuje odgovarajuće odredbe Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku te Zakon o kretanju i boravku stranaca i Nacionalni akcijski plan za nezakonito trgovanje ljudima i nezakonite migracije u Republici Makedoniji.

Osim već donesenih propisa koji se primjenjuju, iz ovog izvješća proizlazi da pojedine zemlje i dalje rade na njihovu donošenju kako bi poboljšale, na legislativnoj razini, svoje sposobnosti za suočavanje s trgovanjem ljudima. Tako je u Bosni i Hercegovini izrađen Nacrt zakona o jednakosti spolova, u Sloveniji Nacrt zakona o dopunama Kaznenog zakona, a u Makedoniji nacrti zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku, kao i Nacrt zakona o uvjetima i postupku za prisluškivanje komunikacija.

3.3. Hrvatsko zakonodavstvo

Kao što se vidi iz iznesenoga, Republika je Hrvatska na međunarodnoj razini, u okviru međunarodnih i regionalnih organizacija, sudjelovala u donošenju i prihvatila⁴⁷ niz dokumenata koji se bave problematikom trgovanja ljudima, s jedne strane, a s druge je strane nepovredivost čovjekove slobode i osobnu nepovredivost te zabranu prisilnog rada kao i zabranu prisiljavanja djece na rad koji štetno utječe na njihovo zdravlje ili čudoređe proklamirala kao najviše pravne postulate i u svojem Ustavu. Na taj je način i sebe obvezala da i u vlastiti pravni sustav ugradi efikasne pravne instrumente za borbu protiv tog suvremenog oblika ropstva. Taj je proces ubrzan i željom da Republika Hrvatska postane, što je prije moguće, članica Europske unije te obvezom o usklađenju svojeg važećeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Unije (*acquis communautaire*), koje proizlaze iz Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji. Stoga je odlukom Vlade RH od 9. svibnja 2002. osnovan Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima, koji je izradio, a Vlada zaključkom od 14. studenog 2002. donijela Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima⁴⁸. Taj strategijski dokument sadrži cijelu lepezu mjera i aktivnosti podijeljenih u pet prioritetnih područja⁴⁹, između kojih je i *Zakonski okvir* s utvrđenim ciljem: “stvaranje adekvatne zakonske podloge za otkrivanje, procesuiranje i adekvatno sankcioniranje kriminaliteta u svezi s trgovanjem ljudima”. Sukladno takvoj strategiji, u njezinom dijelu usmjerenom borbi protiv trgovanja ljudima, svakako je osnovni instrument za provođenje te borbe kazneno pravo i njegova dva stožerna

---

⁴⁷ Konvenciju UN o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala Hrvatska je potpisala 13. 12. 2000. u Palermu, a Konvencija je sastavljena u New Yorku 15. 11. iste godine.

⁴⁸ U prilogu je cjelovit tekst.

⁴⁹ Osim područja *zakonski okvir*, u Nacionalnom planu navedeni su još i *pomoć i zaštita žrtava*, *prevencija*, *edukacija* i *međunarodna suradnja*.

zakona – Kazneni zakon⁵⁰ (KZ) i Zakon o kaznenom postupku (ZKP). I dok je ZKP dopunama i izmjenama⁵¹ i prije donošenja Nacionalnog plana još više doveden u suglasje s međunarodno preuzetim obvezama, s **Kaznenim je zakonom** to učinjeno tek nedavno. Naime donošenjem njegovih izmjena i dopuna ljeti 2003. godine u domaće je materijalno kazneno zakonodavstvo, kroz izmjenu dotad postojećeg kaznenog djela “uspostave ropstva i prijevoz robova”, inkorporirana definicija trgovanja ljudima iz Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece⁵². Novo kazneno djelo iz čl. 175. sada ima naziv “trgovanje ljudima i ropstvo” i glasi:

“(1) Tko kršeći pravila međunarodnog prava uporabom sile, ili prijetnjom uporabe sile, prijevarom, otmicom, zlouporabom položaja ili ovlasti vrbuje, kupi, proda, preda, prevozi, prevede, potiče ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji, skriva ili primi osobu radi uspostave ropstva ili njemu sličnog odnosa, prisilnog rada ili služenja, seksualnog iskorištavanja ili nedopustivog presađivanja dijelova ljudskog tijela, ili tko osobu drži u ropstvu ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ako je djelo iz stavka 1. ovog članka počinjeno u odnosu na dijete ili maloljetnu osobu, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(3) Ako je kazneno djelo iz stavka 1. ili 2. ovog članka počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije, ili je počinjeno u odnosu na veći broj osoba, ili je prouzročena smrt jedne ili više osoba, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom doživotnog zatvora.

(4) Tko nabavlja ili osposobljava sredstva, uklanja prepreke, stvara plan ili se dogovara s drugim, ili poduzme drugu radnju kojom se stvaraju uvjeti za izravno počinjenje kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(5) Tko oduzme ili uništi osobnu iskaznicu, putovnicu ili drugi identifikacijski dokument kod počinjenja kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovog članka, kaznit će se kaznom od tri mjeseca do pet godina.

(6) Tko se posluži ili omogući drugoj osobi da se posluži seksualnim uslugama, ili u druge svrhe iskoristi osobu za koju zna da je žrtva trgovanja ljudima, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(7) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovog članka okolnost je li osoba pristala na prisilni rad ili služenje, seksualno iskorištavanje, ropstvo ili ropstvu sličan odnos ili nedopustivo presađivanje dijelova svoga tijela.”

---

⁵⁰ Od 1. 12. 2003. sukladno odredbi čl. 1. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN, 111/03) naziv zakona promijenjen je u: Kazneni zakonik.

⁵¹ Zakon o izmjenama i dopunama ZKP donesen je dana 17. 5. 2002. a objavljen 21. 5. 2002. (NN, 58/02). Najveći dio novih odredaba stupio je na snagu danom objave.

⁵² Čl. 64. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona.

Kratka i brza analiza⁵³ ove odredbe u komparaciji s definicijom trgovanja ljudima iz Protokola pokazuje da dok su načini kojima se neka osoba dovodi u položaj trgovane osobe u potpunosti prihvaćeni iz Protokola, sredstva kojima se to čini nisu. Nije bilo potrebno izričaj “zloporabe položaja bespomoćnosti” zamijeniti samo sa “zlouporabom položaja i ovlasti” jer ona u našem kaznenom pravu ima specifično značenje, a i u konkretnom slučaju “zlouporaba položaja” iz Protokola odnosi se na položaj žrtve, a ne počinitelja, kao u našoj definiciji. Štoviše, upravo je ovo sredstvo prema svjedočenjima mnogih djevojaka kojima se trgovalo radi seksualnog iskorištavanja vrlo pogodno za postizanje željenog cilja počinitelja. I sljedeća velika zamjerka definiciji trgovanja ljudima iz izmijenjenog članka 175. KZ usmjerena je inkriminiranju trgovanja djecom i maloljetnicima primjenom istih sredstava kao i kod odraslih osoba, što ne samo da je u izravnoj suprotnosti s Protokolom već i sa psihologijom te populacije s obzirom na njezin podređeni položaj i ovisnost o odraslim osobama te mogućnost manipulacije djecom i maloljetnicima s obzirom na njihovu dob i zrelost. Svakako da je dobro što kazneno djelo “trgovanja ljudima i ropstvo”, s obzirom na zapriječene kazne, u cijelosti predstavlja “teško kazneno djelo”, što kao zasebno djelo inkriminira određene oblike pomaganja i onemogućavanje identifikacije žrtava kroz uništenje ili oduzimanje osobnih identifikacijskih dokumenata i time otežavanje otkrivanja kaznenog djela i počinitelja, kao i okorištavanje žrtvama trgovanja. I bez obzira na te mane, praksa će u primjeni pokazati koliko je zakonodavac takvim propisivanjem trgovanja ljudima kao kaznenog djela uspio “pokriti” sve one stvarne životne situacije i oblike u kojima se taj fenomen pojavljuje. U procesuiranju počinitelja takvih kaznenih djela svakako će biti od pomoći i kaznena djela koja su i prije postojala u našem kaznenom zakonodavstvu, i to “protuzakonito prebacivanje osoba preko državne granice” iz čl. 177. KZ, “međunarodna prostitucija” iz čl. 178. KZ i “krivotvorenje isprave” iz čl. 311. KZ, a uobičajeno su povezana s trgovanjem ljudima. Također, a polazeći od temeljnih zasada Konvencije UN o transnacionalnom organiziranom kriminalu i vodeći računa da Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudi, posebice žena i djece, predstavlja “samo” dokument koji ju dopunjuje, prilikom procesuiranja počinitelja kaznenog djela “trgovanja ljudima i ropstva” doći će zasigurno i do situacija u kojima će se i primjena kaznenih djela “pokrivanje protuzakonito dobivenog novca” iz čl. 279. KZ, “udruživanja za počinjenje kaznenog djela” iz čl. 333. KZ, “primanja mita” iz čl. 347. KZ i “davanje mita” iz čl. 348. KZ pokazati kao vrlo efikasni instrumenti suzbijanja te pojave. Naposljetku, valja još spomenuti da i odredbe iz općeg dijela Kaznenog zakona koje se odnose na primjenu kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske⁵⁴ i zastarne rokove (kako s obzirom na zastaru pokretanja

⁵³ Cilj ovog rada ipak je samo davanje pregleda relevantnih odredbi domaćeg zakonodavstva.

⁵⁴ Čl. 14. st. 1. Kaznenog zakona određuje primjenu kaznenog zakonodavstva RH na svakog tko izvan njezina područja počini kazneno djelo koje je RH obvezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora.

kaznenog postupka tako i s obzirom na zastaru izvršenja kazne), posebice nakon izmjena⁵⁵, pogoduju borbi protiv trgovanja ljudima.

Zakon o kaznenom postupku propisuje niz efikasnih instrumenata koji se mogu koristiti za suzbijanje trgovanja ljudima tijekom provođenja, posebice predistražnog i istražnog, postupka protiv počinitelja, prije svega, kaznenog djela “trgovanja ljudima i ropstva”, a koji su predviđeni i Konvencijom i Protokolom. To se ponajprije odnosi na primjenu tzv. posebnih istražnih tehnika odnosno kako ih ZKP naziva “mjera kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana”⁵⁶. Od svih tih mjera posebice se to odnosi na nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora odnosno sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu; ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija; tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta; uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika te nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela. One pružaju dobar temelj za provođenje izvida u slučajevima postojanja osnova sumnje da su počinjena ta kaznena djela jer se sukladno čl. 181. st. 1. ZKP te mjere mogu odrediti, između ostalih, za sva kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom iz glave XIII. KZ u koju spada i to kazneno djelo iz čl. 175. KZ. Uzimajući u obzir da žrtva trgovanja ljudima predstavlja u kaznenom postupku vrlo koristan izvor saznanja o relevantnim činjenicama koje se odnose kako na samo kazneno djelo tako i na njegova počinitelja, nije zanemariva niti njezina uloga kao svjedoka u kaznenom postupku. No, s obzirom na njezin specifični odnos s počiniteljem i opravdan strah koji u nje postoji kako za sebe samu tako i za članove svoje obitelji, od odmazde zbog svjedočenja, moguće su situacije u kojima ona odbija svjedočiti na štetu svoga dojučerašnjeg “vlasnika”. A na taj način ako već ne

---

⁵⁵ Člancima 4. i 5. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona znatno su produljeni zastarni rokovi.

⁵⁶ Čl. 180. ZKP glasi: “(1) Ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi bili skopčani s nerazmjernim teškoćama, na zahtjev državnog odvjetnika istražni sudac može protiv osobe za koju postoje osnove sumnje da je sama počinila ili zajedno s drugim osobama sudjelovala u kaznenom djelu iz članka 181. ovoga Zakona odrediti mjere kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana, i to: 1) nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno sredstava za tehničko komuniciranje na daljinu, 2) ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija, 3) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, 4) uporabu prikrivenih istražitelja i pouzdanika, 5) simulirani otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine, 6) nadzirani prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela. (2) Mjere iz točke 1. stavka 1. ovoga članka mogu se odrediti i prema osobama za koje postoje osnove sumnje da počinitelju ili od počinitelja kaznenih djela iz članka 181. ovoga Zakona prenose priopćenja i poruke u svezi s djelom, odnosno da se počinitelj služi njihovim priključcima na telefon, teleks, telefaks ili slični uređaj. (3) Izvršenje mjera iz stavka 1. točke 4. i 5. ovoga članka ne smije predstavljati poticanje na izvršenje kaznenog djela.”

onemogućuje, a ono svakako otežava dokazivanje počinjenja kaznenog djela na svoju štetu. I upravo zbog toga u provođenju kaznenih postupaka protiv počinitelja kaznenih djela koja se odnose na trgovanje ljudima od velikog su značenja odredbe ZKP-a koje se odnose na ispitivanje tzv. "ugroženog svjedoka"⁵⁷ – svjedoka koji bi davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili sebi blisku osobu izložio ozbiljnijoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega. Stoga postoji mogućnost da se tijekom istrage ili tijekom provođenja dokaznog postupka u glavnoj raspravi, temeljem odluke suda, takve osobe ispituju na poseban način i da na poseban način sudjeluju u postupku. Poseban način ispitivanja provodi se prikrivanjem identifikacijskih podataka svjedoka i njegovim ispitivanjem pod pseudonimom, a poseban način njegova ispitivanja i sudjelovanja u postupku provodi se prikrivanjem njegova izgleda tako da se posredstvom tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, putem kojih se ispituje jer se nalazi u odvojenoj prostoriji, njegov lik i glas izmijene. Uz eventualne mjere njegove zaštite i zaštite njemu bliskih osoba izvan kaznenog postupka, to bi trebalo pridonijeti stvaranju osjećaja sigurnosti žrtve i donošenju njezine odluke da svjedoči u kaznenom postupku, vodeći pritom računa i o pravima obrane na kontradiktorno ispitivanje svjedoka. Na istoj su crti i odredbe o ispitivanju u svojstvu svjedoka djeteta koje je oštećeno kaznenim djelom⁵⁸ i odredbe o ispitivanju svjedoka koji zbog opravdanih, zakonom predviđenih razloga ne mogu biti nazočni u prostoriji, pa i u mjestu gdje se ispitivanje obavlja⁵⁹. Naime, nije nezamislivo da je dijete

⁵⁷ To su odredbe čl. 238.a – 238.e i čl. 329. st. 4. ZKP.

⁵⁸ Čl. 238. st. 5. ZKP glasi: "Ako se kao svjedok ispituje dijete oštećeno kaznenim djelom, ispitivanje se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Istražni sudac će naložiti da se ispitivanje svjedoka snimi video i zvučnom snimkom. Ispitivanje će se provesti bez nazočnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi tako da mu stranke mogu postavljati pitanja putem istražnog suca te psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe." Sukladno čl. 329. st. 2. ZKP dijete oštećeno kaznenim djelom na isti način može biti ispitano i na glavnoj raspravi.

⁵⁹ Čl. 238. st. 6. ZKP glasi: "Svjedoci koji se zbog starosti, bolesti, teških tjelesnih mana ili duševnog stanja, ne mogu odazvati pozivu, mogu se ispitati u svojem stanu ili drugom prostoru u kojemu borave. Te svjedoke se može ispitati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka. Ako to nalaže stanje svjedoka, ispitivanje će se provesti tako da mu stranke mogu postavljati pitanja bez nazočnosti u prostoriji gdje se svjedok nalazi. Za potrebe takvog ispitivanja odredit će se stručna osoba iz članka 198. stavka 8. ovoga Zakona, a prema potrebi i liječnik vještak ili druga stručna osoba ili tumač." Sukladno čl. 329. st. 2. ZKP, i ti svjedoci na isti način mogu biti ispitani i na glavnoj raspravi. Čl. 239. st. 5. ZKP glasi: "S obzirom na životnu dob, tjelesno i duševno stanje, ili druge opravdane interese svjedoka se može ispitati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način da mu stranke mogu postavljati pitanja bez nazočnosti u prostoriji gdje se svjedok nalazi. Za potrebe takvog ispitivanja može se odrediti stručna osoba iz članka 198. stavka 8. ovoga Zakona." Ta je odredba primjenjiva za ispitivanje svjedoka jedino u predistražnom ili istražnom stadiju postupka, ali ne i na glavnoj raspravi, a zapisnici o ispitivanjima svjedoka ispitanih primjenom te odredbe ZKP-a mogu se eventualno pročitati na glavnoj raspravi (čl. 331. st. 1. t. 1. ZKP).

žrtva trgovanja ljudima te da kao svjedoke treba ispitati osobe koje su kao strani državljani vraćeni u zemlju porijekla, a iz bilo kojeg opravdanog razloga, stvarne ili pravne prirode, ne mogu pristupiti na sud odnosno to ne mogu učiniti zbog svoga trenutnog slabog duševnog ili tjelesnog stanja (prvenstveno zbog svega pretrpljenog kao žrtve). Svakako da i cijeli niz drugih odredaba ZKP-a pridonosi efikasnosti borbe protiv trgovanja ljudima i s njim povezanih kaznenih djela kao što su odredbe o mjerama za osiguranje nazočnosti okrivljenika u kaznenom postupku, o policijskim izvidima, o provođenju hitnih istražnih radnji, o pravu oštećenika (žrtve) na postavljanje imovinskopravnog zahtjeva, o obvezi čuvanja kao tajne pojedinih činjenica ili podataka za koje se u postupku saznalo, o zahtijevanju dostave podataka od banke o računima okrivljenika i drugih osoba čak i prije pokretanja istrage i postavljanja zahtjeva za oduzimanje imovinske koristi, o isključenju javnosti s glavne rasprave, o postupku za oduzimanje imovinske koristi i slične.

Kao zakon koji također sadržava procesne odredbe s predvidivim pozitivnim učinkom na borbu protiv trgovanja ljudima ne smije se izostaviti Zakon o sudovima za mladež. Naime, taj zakon u čl. 117. propisuje nadležnost sudova za mladež, a time i primjenu svojih odredbi i na odrasle počinitelje kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, pa tako, između ostalih, i za kazneno djelo iz čl.175. KZ. Taj zakon, osim odredbi o ispitivanju djece i maloljetnika u kaznenim postupcima za kaznena djela počinjena na njihovu štetu koje su u pogledu načina na koje se to ispitivanje obavlja gotovo istovjetne onima iz ZKP-a, sadržava i zabranu (čl.119. st. 2) da se te osobe kao svjedoci ispituju više od dva puta. Isto tako predviđa i mogućnost da se ti oštećenici ispituju izvan prostorija suda, u svojem stanu ili drugom prostoru u kojem borave (čl. 119. st 3). Dakako, i te odredbe usmjerene su na pribavljanje što kvalitetnijeg iskaza žrtve kao svjedoka, s posebnim uvažavanjem njezine dobi.

I Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (ZUSKOK) u svojim odredbama sadržava nekoliko instituta koji, pod uvjetom da je kazneno djelo “trgovanja ljudima i ropstvo” počinjeno bilo u okviru grupe ili zločinačke organizacije u smislu čl. 333. KZ, bilo u stjecaju s drugim kaznenim djelima iz čl. 21. ZUSKOK⁶⁰, daju efikasne temelje za suzbijanje trgovanja

---

⁶⁰ Čl. 21. ZUSKOK glasi: “(1) Ured obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela:

1. zlouporaba u postupku stečaja iz članka 283. stavka 2. i 3. Kaznenog zakona (‘Narodne novine’, br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00. i 51/01. – u daljnjem tekstu: KZ), nelojalne konkurencije u vanjskotrgovinskom poslovanju iz članka 289. stavka 2. KZ, zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti iz članka 338. KZ, protuzakonitog posredovanja iz članka 343. KZ, primanja mita iz članka 347. KZ i davanja mita iz članka 348. KZ,

2. udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz članka 333. KZ, uključujući pri tome sva kaznena djela koja je počinila grupa ili zločinačka organizacija, osim za kaznena djela protiv Republike Hrvatske i oružanih snaga,

ljudima. To više što se uobičajeno počinjenje kaznenih djela koja se odnose na trgovanje ljudima vezuje upravo na takva kaznena djela (udruživanje za počinjenje kaznenih djela, koruptivna kaznena djela, pa i pranje novca). Naime, u slučajevima primjene tog zakona, rok zadržavanja (policijskog) osumnjičenika produljen je na 48 sati, a sveukupni rok trajanja pritvora u prethodnom postupku, ako je istraga produljena, može biti udvostručen, u kojem se slučaju sveukupni rok trajanja pritvora u kaznenom postupku produžuje za šest mjeseci⁶¹. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta ima ovlasti zatražiti od Ministarstva financija kontrolu poslovanja pravne i fizičke osobe i privremeno oduzimanje do donošenja presude novca, vrijednosnih papira, predmeta i dokumentacije koji mogu poslužiti kao dokaz, obavljanje poreznog nadzora i dostavu podataka koji mogu poslužiti kao dokaz o počinjenom kaznenom djelu ili imovini ostvarenoj kaznenim djelom, obavljanje inspekcijskog nadzora te zatražiti obavijesti o prikupljenim, obrađenim i pohranjenim podacima u vezi s neobičnim i sumnjivim novčanim transakcijama⁶². ZUSKOK previđa mogućnost primjene još jedne posebne istražne tehnike - mjere pružanja simuliranih poslovnih usluga ili sklapanja simuliranih pravnih poslova⁶³, a kada se procijeni da može doći do počinjenja osobito teških kaznenih djela ili su neka od njih već počinjena, istražni sudac može odrediti da prikriveni istražitelj, uz ulazak u nečiji dom, može uporabiti tehnička sredstva za snimanje nejavnih razgovora.⁶⁴ I naposljetku, ali ne i najmanje važno, Ured može pokrenuti i postupak osiguranja prisilnog oduzimanja sredstava, prihoda ili imovine ostvarene kaznenim djelom.⁶⁵

Svakako da su te mjere i radnje, osim što olakšavaju provođenje izvida, usmjerene i na oduzimanje dobiti koja se neraskidivo veže uz trgovanje ljudima kao jedan, ako ne i jedini motiv za bavljenje tim kaznenim djelima i pogađa počinitelja često više negoli sama kazna.

Od zakona Republike Hrvatske koji su važni za borbu protiv trgovanja ljudima jer ju čine učinkovitijom i tijelima kaznenog progona daju dobru

---

3. za koja je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od tri godine, a djelo je počinjeno u dvije ili više država ili je značajan dio njegovog pripremanja, planiranja, davanja upute ili kontrole izvršen u drugoj državi, ili je djelo počinjeno u vezi s djelovanjem zločinačke organizacije koja djeluje u dvije ili više država.

(2) Ured je nadležan i za kaznena djela prikrivanja protuzakonito dobivenog novca iz članka 279. stavka 1. i 2. KZ, sprječavanja dokazivanja iz članka 304. stavka 1. i 2. KZ, prisile prema pravosudnom dužnosniku iz članka 309. KZ, sprječavanja službene osobe u obavljanju službene dužnosti iz članka 317. KZ i napada na službenu osobu iz članka 318. KZ, ako su ova djela počinjena u vezi s počinjenjem kaznenih djela iz stavka 1. ovoga članka. ”

⁶¹ Čl. 28. ZUSKOK.

⁶² Čl. 39. st. 2. t. 2. ZUSKOK.

⁶³ Čl. 41. st. 1. ZUSKOK.

⁶⁴ Čl. 42. st. 5. ZUSKOK.

⁶⁵ Glava IV. ZUSKOK.

logističku potporu u njihovim stremljenjima da se počiniteljima sudi i da ih se primjereno kazni, a doneseni su sukladno preuzetim obvezama i na polju trgovanja ljudima, valja još spomenuti i Zakon o zaštiti svjedoka⁶⁶, Zakon o strancima, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela i Zakon o sprječavanju pranja novca.

Zakon o zaštiti svjedoka određuje da u program zaštite svjedoka može ući svaka ugrožena osoba⁶⁷ ako bi dokazivanje kaznenog djela bilo povezano s nerazmjernim teškoćama ili se ne bi moglo provesti na drugi način bez iskaza te osobe kao svjedoka koji zbog moguće ugroženosti neće slobodno iskazivati u kaznenom postupku za kaznena djela, između ostalih, protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. O uključivanju osobe u program zaštite odlučuje Povjerenstvo⁶⁸, a provodi ga i organizira Jedinica za zaštitu kao posebna organizacijska cjelina u sastavu Ravnateljstva policije. Uključivanje je isključivo na dobrovoljnoj osnovi, s Jedinicom se zaključuje ugovor, a predlaže ju nadležni državni odvjetnik putem glavnog državnog odvjetnika RH. Mjere zaštite koje se mogu primijeniti prema ugroženoj osobi i/ili njoj bliskoj osobi jesu: tehnička i tjelesna zaštita, premještanje, mjere prikrivanja identiteta i vlasništva te promjena identiteta.

Tako određen program zaštite svakako će, uz mjere zaštite tijekom kaznenog postupka, pridonijeti odluci žrtve da svjedoči u kaznenom postupku, no s obzirom na ograničenje istaknuto naprijed da bi dokazivanje kaznenog djela bilo povezano s nerazmjernim teškoćama ili se ne bi moglo provesti na drugi način bez iskaza te osobe kao svjedoka, teško je očekivati da će mnogo žrtava trgovanja ljudima doista, i bez obzira na to što ispunjavaju ostale uvjete, biti uključeno u takve programe. Naime, takvi su programi skupi, žrtve uobičajeno nemaju onaj stupanj relevantnih saznanja koji bi eventualno doveo do glavnog organizatora trgovanja, a tijelima progona u pribavljanju takvih dokaza stoje na raspolaganju i drugi, jeftiniji i efikasniji, izvori saznanja i metode dokazivanja (provođenje posebnih istražnih tehnika). Upravo to i jest razlog zbog kojeg su žrtve trgovanja ljudima uključene u drugačije programe zaštite čak i u razvijenijim i bogatijim zemljama (npr. Saveznoj Republici Njemačkoj) koji kao osnovni preduvjet za uključivanje ne uzimaju korisnost žrtve kao svjedoka u

---

⁶⁶ Narodne novine, br. 163 od 16. listopada 2003.

⁶⁷ Ugrožena osoba je svjedok ili druga osoba čije je uključivanje u program zaštite opravdano zbog vjerojatnosti ugrožavanja života, zdravlja, tjelesne nepovredivosti, slobode ili imovine većeg opsega, poradi važnosti njihovih saznanja za kazneni postupak.

⁶⁸ Povjerenstvo čine predstavnik Vrhovnog suda RH – sudac i ujedno predsjednik Povjerenstva, zamjenik glavnog državnog odvjetnika RH, predstavnik Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, predstavnik Ravnateljstva policije i ravnatelj Jedinice za zaštitu.

kaznenom postupku. Štoviše, i ne uvjetuju primjenu te zaštite takvim svojstvom žrtve, ali isto tako teret provođenja zaštite, kako u materijalnom tako i u svakom drugom pogledu, dijeli država s nevladinim udrugama. I prije spomenuti Nacionalni plan kao jednu od aktivnosti pod prioritarnim područjem *Zakonski okvir* predviđa donošenje propisa o zaštiti i pomoći žrtvama trgovanja, pod sličnim uvjetima. Predviđeni rok za donošenje tog propisa je mjesec studeni 2003. godine.

Za sudjelovanje žrtve kao svjedoka u kaznenom postupku važna je i odredba čl. 37. **Zakona o strancima** koja određuje da je privremeni boravak u smislu tog zakona i boravak u Republici Hrvatskoj u svrhu opravdanih razloga određenih zakonom ili međunarodnim ugovorom. To praktički znači da nadležno tijelo može žrtvi trgovanja ljudima, koja je u Hrvatsku ušla ili u njoj ostala nezakonito, odobriti privremeni boravak ako za to postoji temelj u nekom drugom zakonu ili međunarodnom ugovoru. No, iako praksa pokazuje da se postupa prema toj odredbi⁶⁹ Zakona o strancima, činjenica je da Republika Hrvatska nije zaključila takve ugovore, a niti je donesen ikakav takav zakon (to bi mogla biti problematika kojom bi se trebao baviti budući zakon o zaštiti i pomoći žrtvama trgovanja ljudima). Svakako da bi mogućnost privremenog boravka u Hrvatskoj ne samo koristila žrtvi – strankinji/strancu za psihički, fizički i svaki drugi oporavak nakon kalvarije koju je morala proći već bi takav, oporavljeni, svjedok u postupku zasigurno u znatnijoj mjeri pridonio kaznenom progonu počinitelja kaznenog djela na njegovu štetu.

S obzirom na to da se i odgovorne osobe u pravnim osobama (npr. agencije za zapošljavanje, turističke agencije ili naprosto trgovačka društva koja se koriste robovskim radom žrtava trgovanja ljudima) mogu pojaviti kao počinitelji nekog od oblika kaznenog djela iz čl. 175. KZ, svakako je korisno za sprječavanje tih kaznenih djela to što je Republika Hrvatska donijela i **Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela**⁷⁰. Tim se zakonom i pravna osoba može kazniti za kazneno djelo, bilo koje, ako ga je počinila njezina odgovorna osoba a njime je povrijeđena neka dužnost pravne osobe ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga.⁷¹

⁶⁹ U rujnu 2003. Odjel za državnu granicu i nezakonite migracije Policijske uprave zagrebačke rješenjem je otkazao boravak djevojci iz Rusije, žrtvi trgovanja ljudima, sukladno izrečenoj zaštitnoj mjeri Prekršajnog suda. No, kako je izvijestila HINA, na intervenciju Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima uz pozivanje na Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima te postojeće međunarodne standarde i praksu, isti je Odjel PU zagrebačke izvršenje izrečene mjere odgodio na godinu dana, obrazlažući takvu odluku potrebom daljnje kriminalističke obrade i dokazivanja u sudskom postupku.

⁷⁰ Objavljen je u NN 151/03. od 24. 9. 2003.

⁷¹ Čl. 3. Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.

Za kaznena djela pravnoj se osobi mogu izreći kazne (novčana kazna do 5.000.000 kuna ili ukidanje pravne osobe), uvjetna osuda umjesto novčane kazne i sigurnosne mjere (zabrana obavljanja djelatnosti, zabrana stjecanja dozvola, ovlasti, koncesija ili subvencija, zabrana poslovanja s korisnicima državnog proračuna i lokalnih proračuna i oduzimanje predmeta – pod općim uvjetima iz KZ), a od nje se, naravno, može oduzeti i imovinska korist ostvarena kaznenim djelom.

I naposljetku, **Zakon o sprečavanju pranja novca**, koji na liniji obveza iz Konvencije UN o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu propisuje adekvatne mehanizme i određuje Ured za sprečavanje pranja novca kao tijelo ovlašteno za prikupljanje, analiziranje i pohranjivanje obavijesti od svih novčarskih i drugih financijskih institucija, a i šire, o svim transakcijama novca koje se po tipologiji tog zakona smatraju sumnjivima odnosno postoji sumnja da im je izvor u počinjenju nekog kaznenog djela, što dakako može biti i kazneno djelo “trgovanja ljudima i ropstvo”, te propisuje obavješćivanje o tome policije i državnog odvjetništva. Svakako da, onda, i ta tijela time dobivaju još jedan efikasan mehanizam kao potporu svojem radu na suzbijanju trgovanja ljudima.

4. PREPORUČENE STRATEGIJE I AKTIVNOSTI SUZBIJANJA TRGOVANJA LJUDIMA

U kontekstu strategije suzbijanja trgovanja ljudima nezaobilazne su već spominjane Preporuke Vijeća Europe iz 2000. godine u kojima se državama članicama preporučuje da:

1. pregledaju svoje zakonodavstvo i praksu u smislu uvođenja (gdje je to potrebno) i primjene mjera navedenih u Preporukama;

2. osiguraju upoznavanje svih relevantnih javnih i privatnih tijela, posebice policije i pravosudnih tijela, diplomatskih misija, migracijskih službi, stručnjaka u socijalnom, medicinskom i obrazovnom području i nevladinim organizacijama s Preporukama.

Kao opće mjere navode se ove:

1. poduzimanje prikladnih zakonodavnih i praktičnih mjera za osiguranje zaštite prava i interesa žrtva trgovanja, posebice najugroženije skupine: žena, adolescenata i djece,
2. davanje apsolutnog prioriteta pomoći žrtvama trgovanja kroz programe rehabilitacije, gdje je to moguće, te zaštite od počinitelja;
3. poduzimanje aktivnosti za uhićenje, procesuiranje i kažnjavanje svih onih koji su odgovorni za trgovanje te za preveniranje seksualnog turizma i svih aktivnosti koje mogu voditi u neki oblik trgovanja;
4. poimanje trgovanja ljudima kao dijela međunarodnog organiziranog kriminaliteta i u skladu s tim poduzimanje koordiniranih aktivnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Kao osnova za djelovanje i metode navodi se ovo:

1. poduzimanje koordiniranih aktivnosti koristeći se multidisciplinarnim pristupom koji uključuje relevantna socijalna, pravosudna, upravna, carinska, policijska, imigracijska tijela i nevladine organizacije;
2. poticanje suradnje, uključujući nacionalna tijela i nevladine organizacije, između zemalja podrijetla, tranzita i destinacije pomoću bilateralnih i multilateralnih dogovora;
3. u svrhu osiguranja čvrste i pouzdane osnove navedenih aktivnosti, poticanje nacionalnih i međunarodnih istraživanja, i to posebice:
  - 3.1. utjecaj medija i svih novih tehnologija informiranja i komuniciranja na trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja,
  - 3.2. korisnika seksualnog tržišta; trendove u zahtjevima tržišta i njihove posljedice za trgovanje ljudima,
  - 3.3. izvor pojave trgovanja ljudima i metode kojima se počinitelji služe;
4. razmisliti o uspostavljanju istraživačke jedinice specijalizirane za trgovanje ljudima;
5. poduzimanje mjera za razvoj (na nacionalnoj i međunarodnoj razini) podataka i statistika koji bi pomogli rasvjetljavanju pojave trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i, ako je moguće, uspoređivanje načina na koje se pojava razvija u različitim zemljama članicama Vijeća Europe.

Nadalje se razrađuju sasvim specifična područja i aktivnosti koje treba poticati i razvijati radi suzbijanja trgovanja ljudima. S obzirom na to da su te preporuke inkorporirane u Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima (u prilogu), ovdje ćemo navesti samo područja i glavne aktivnosti:

1. Prevencija
  - 5.1. osvještavanje i informiranje
  - 5.2. edukacija
  - 5.3. uvježbavanje
  - 5.4. dugoročne aktivnosti
2. Pomoć i zaštita žrtava
  - 2.1. pomoć žrtvi
  - 2.2. zakonske aktivnosti
  - 2.3. socijalne mjere za žrtve trgovanja u zemlji podrijetla
  - 2.4. pravo na povratak i rehabilitaciju
3. kazneno zakonodavstvo i pravosudna suradnja
4. mjere za koordinaciju i suradnju
  - 4.1. nacionalna razina
  - 4.2. međunarodna razina

Vijeće Europe je od kasnih osamdesetih godina dvadesetog stoljeća bilo polazno okruženje za niz aktivnosti suzbijanja trgovanja ljudima. Trgovanje ljudima dotiče brojna pitanja kojima se bavi Vijeće Europe – ravnopravnost spolova, organizirani kriminalitet, pranje novca, migracije itd.

U svrhu suzbijanja trgovanja ljudima na što učinkovitiji način, Vijeće Europe uspostavilo je usku suradnju s drugim međunarodnim organizacijama. Ta suradnja sadržana je u kreiranju mehanizama suradnje, kao što je Radna skupina Pakta stabilnosti za trgovanje ljudima (dalje u tekstu: RSPS) u okviru koje je Vijeće Europe zaduženo za tehničku pomoć u reformi kaznenog zakonodavstva u Jugoistočnoj Europi.

S obzirom na to da je i Hrvatska uključena u aktivnosti koje se realiziraju pod pokroviteljstvom Radne skupine Pakta stabilnosti, slijedi kratak prikaz te radne skupine, njezinih aktivnosti i prioriteta aktivnosti za 2003. godinu.

Radna skupina Pakta stabilnosti uspostavljena je u okviru Radnog stola III 2000. godine. Ta radna skupina inicijativa je za poticanje i ojačavanje suradnje između zemalja Jugoistočne Europe kao i za podržavanje postojećih napora u suzbijanju trgovanja ljudima. Ona je instrument za suradnju i ubrzanje razvoja u regiji i djeluje pod pokroviteljstvom OEES-a. RSPS nije međunarodna organizacija ni institucija; ona surađuje s brojnim međunarodnim organizacijama i institucijama. Članovi ekspertnog tima RSPS jesu:

OSCE/CPS OSCE – OEES-ov Centar za prevenciju konflikta

IOM – Međunarodna organizacija za migracije

ICMPD – Međunarodni centar za razvoj politike migracija

IMP - Međunarodni program za politiku migracija

COE – Vijeće Europe

UNHCHR – UN-ov ured visokog povjerenika za ljudska prava

UNICEF – UN-ov fond za djecu

SECI – Inicijativa za Jugoistočnu suradnju

ICMC – Međunarodni odbor za katoličke migracije

OSCE/ODIHR – Ured za demokratske institucije i ljudska prava

ONODC/CICP – UN-ov centar za međunarodnu prevenciju kriminaliteta,

Ured za droge i kriminalitet

UNIFEM – UN-ov razvojni fond za žene

UNHCR – UN-ov visoki povjerenik za izbjeglice.

Slijedeći preporuke RSPS, sve zemlje Jugistočne Europe:

5.4.1. imenovale su nacionalne koordinate, osobe koje koordiniraju mjere suzbijanja trgovanja ljudima (u Hrvatskoj to je Darko Göttlicher);

5.4.2. uspostavile su multidisciplinarnu nacionalnu radnu skupinu koja se sastoji od predstavnika svih ministarstava, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i međuvladinih organizacija;

5.4.3. donijele su nacionalne planove aktivnosti suzbijanja trgovanja ljudima.

RSPS je izradio regionalnu strategiju u obliku višegodišnjeg akcijskog plana za JI Europu. Taj plan predstavlja okvir za sveobuhvatan pristup koji obuhvaća sve relevantne subjekte i glavna područja djelovanja: osvještavanje, uvježbavanje, izgradnju resursa, suradnju policije, zaštitu žrtve, povratak i reintegraciju, zakonodavne reforme, prevenciju.

Jednom godišnje RSPS organizira Regionalni ministarski forum koji poziva ministre vlada JI Europe. Prvi takav forum održan je 13.12.2000. u Palermu gdje su ministri i predstavnici zemalja izrazili spremnost svojih zemalja za implementaciju učinkovitih programa prevencije, zaštite i pomoći žrtvama, zakonskih reformi i progona počinitelja. Na drugom Forumu, koji je održan 27.11.2001. u Zagrebu, ministri unutarnjih poslova dogovorili su se za daljnji razvoj Regionalnog informacijskog mehanizma razmjene, uz korištenje SECI regionalnog centra u Bukureštu i koordinaciji s Interpolom. Treći Forum održan je 11.12.2002. u Tirani gdje su ministri i predstavnici potpisali Izjavu o spremnosti legalizacije statusa žrtve trgovanja i u skladu s tim pristali na dopuštanje privremenog boravišta.

U programu aktivnosti za 2003. godinu RSPS je istaknuo ove prioritete: privremeni boravišni status žrtve, zaštitu žrtve, prevenciju trgovanja djecom, osnovne uzroke trgovanja i aktivnosti usmjerene na zahtjeve tržišta. U okviru RSPS realizira se *projekt Lara* koji je započeo 2002. godine i predstavlja follow-up aktivnosti Vijeća Europe u području reforme kaznenog zakonodavstva u odnosu na trgovanje ljudima. Cilj *projekta Lara* jest usklađivanje relevantnog zakonodavstva s Preporukama Vijeća Europe (2000) br. 11 i Protokolom za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom.

Postoji još jedan program koji se realizira u okviru RSPS koji je važno spomenuti – *Sveobuhvatni program za uvježbavanje i razvoj resursa za suočavanje s trgovanjem ljudima u JI Europi*. Taj program ima dva projekta – jedan je usmjeren na obrazovanje i osposobljavanje policije, a drugi za obrazovanje i osposobljavanje sudaca i državnih odvjetnika. Hrvatska aktivno sudjeluje u realizaciji obaju navedenih projekata.

Osim Preporuka Vijeća Europe, značajan strateški dokument su i Preporučena načela i upute o ljudskim pravima i trgovanju ljudima koje je donio visoki povjerenik za ljudska prava Ureda UN-a (2002)⁷². Kao preporučena načela navode se:

1. *Prvenstvo ljudskih prava*: ljudska prava žrtava trgovanja ljudima trebaju biti u središtu svih napora prevencije i suzbijanja trgovanja i zaštite, pomoći i odštete žrtvi;
2. *Prevencija trgovanja*: strategije usmjerene na prevenciju trgovanja trebaju utvrditi zahtjeve tržišta kao glavne uzroke trgovanja;
3. *Zaštita i pomoć*: žrtve trgovanja neće biti pritvarane, prijavljivane ili procesuirane zbog ilegalnosti njihova ulaska ili boravka u zemlji tranzita ili destinacije ili za uključenost u neke nedopuštene aktivnosti do one mjere do koje je takva uključenost izravna posljedica njezine situacije kao žrtve.

⁷² Office of the UN High Commissioner for human rights (2002): Recommended principles and guidelines on human rights and human trafficking. HR/PUB/02/3, Geneva

4. *Kriminalizacija, kažnjavanje i odšteta*: države će poduzeti sve potrebne mjere za inkriminiranje svih elemenata pojave trgovanja ljudima; učinkovito istraživati, procesuirati i adekvatno sankcionirati počinitelje; konfiscirati imovinsku dobit stečenu kaznenim djelom i koristiti se njome za pomoć i kompenzaciju žrtve.

Osim preporučenih načela, navodi se i ovih 11 uputa:

Uputa 1: Promocija i zaštita ljudskih prava

Kršenje ljudskih prava jest i uzrok i posljedica trgovanja ljudima. Sukladno tome, ključno je staviti zaštitu svih ljudskih prava u središte svih mjera koje se poduzimaju u cilju prevencije i okončanja trgovanja. Mjere suzbijanja trgovanja ne smiju štetno djelovati na ljudska prava i dostojanstvo osobe, posebno prava onih koji su žrtve trgovanja, migranata, interno razmještenih osoba, izbjeglica ili tražitelja azila.

Uputa 2: Identifikacija žrtava i počinitelja

Trgovanje znači puno više od organiziranog transporta osoba za profit. Ključni čimbenik koji razlikuje trgovanje od krijumčarenja migranata jest prisutnost sile, prisile i/ili prevare tijekom cijelog ili nekog od stadija procesa trgovanja – kao npr. prevara, sila ili prisila koja se koristi u svrhu iskorištavanja. Premda taj ključni čimbenik razlikovanja ponekad može biti očigledan, u mnogim slučajevima to je teško dokazati bez aktivne istrage. Propust u identifikiranju žrtve trgovanja vjerojatno će rezultirati u daljnjem odricanju prava te osobe. Države stoga imaju obvezu osigurati takvu identifikaciju.

Uputa 3: Istraživanje, analiza, evaluacija i distribucija

Učinkovite i realne strategije suzbijanja trgovanja moraju biti zasnovane na točnim i aktualnim informacijama, iskustvu i analizi. Važno je da svi subjekti uključeni u razvoj i primjenu tih strategija imaju i održavaju jasno razumijevanje tih pitanja. Mediji imaju važnu ulogu u povećanju javnog razumijevanja fenomena trgovanja pružanjem točnih informacija sukladno profesionalnim standardima etike.

Uputa 4: Osiguravanje adekvatnog zakonskog okvira

Nedostatak specifične i/ili adekvatne legislative o trgovanju na nacionalnoj razini utvrđen je jednom od glavnih prepreka u borbi protiv trgovanja ljudima. Postoji hitna potreba za harmoniziranjem zakonskih definicija, procedura i suradnje na nacionalnoj i regionalnoj razini u skladu s međunarodnim standardima. Razvoj prikladnog zakonskog okvira koji je sukladan relevantnim međunarodnim instrumentima i standardima također ima značajnu ulogu u prevenciji trgovanja i povezanog iskorištavanja.

Uputa 5: Osiguranje adekvatnog odgovora službi za provedbu zakona

Premda postoje indicije da je trgovanje ljudima u povećanju u svim regijama svijeta, svega je nekoliko počinitelja uhvaćeno. Učinkovitije provođenje zakona demotivirat će počinitelje i tako će izravno djelovati na zahtjeve tržišta. Adekvatan odgovor ovisi o suradnji žrtava i drugih svjedoka. U mnogim slučajevima pojedinci su nevoljni ili ne mogu prijaviti počinitelja ili biti svjedok iz jednostavnog razloga što nemaju povjerenje u policiju i pravosudni sustav i/ili zbog nepostojanja učinkovitih mehanizama zaštite. Ti su problemi znatno veći onda kada su sami predstavnici službi za provedbu zakona uključeni u trgovanje ili su sudionici u njemu. Treba poduzeti snažne mjere za osiguranje istrage, procesuiranja i kažnjavanja takvih slučajeva. Predstavnici tih službi trebaju također biti senzibilizirani na dodatne zahtjeve za pružanje sigurnosti žrtvi.

Uputa 6: Zaštita i pomoć žrtvama trgovanja

Krug trgovanja ne smije biti prekinut bez pažnje prema pravima i potrebama žrtava. Prikladnu zaštitu i pomoć treba pružati svim žrtvama trgovanja bez ikakve diskriminacije.

Uputa 7: Prevencija trgovanja

Strategije usmjerene na prevenciju trgovanja trebaju uzeti u obzir zahtjeve tržišta kao korijenske uzroke trgovanja. Države i vladine organizacije trebaju uzeti u obzir one čimbenike koji povećavaju rizičnost za trgovanje, uključujući nejednakost, siromaštvo, sve oblike diskriminacije i predrasude. Učinkovite strategije prevencije trebaju biti zasnovane na postojećem iskustvu i točnim informacijama.

Uputa 8: Specijalne mjere za zaštitu i pomoć djeci žrtvama trgovanja

Posebna fizička, psihološka i psihosocijalna šteta koja se nanosi djeci žrtvama trgovanja i njihova povećana rizičnost za iskorištavanje zahtijeva drugačiju reakciju od one prema odraslim osobama, u smislu zakona, politike, programa i intervencija. Najbolji interes djeteta mora biti primarna vodilja u svim aktivnostima koje se poduzimaju protiv trgovanja djecom, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne institucije socijalne skrbi, sudovi, upravne službe ili zakonodavna tijela. Djeci žrtvama trgovanja treba biti pružena adekvatna pomoć i zaštita i posebna pozornost treba biti posvećena njihovim posebnim pravima i potrebama.

Uputa 9: Pravo na odštetu

Žrtva trgovanja kao žrtva kršenja ljudskih prava ima po međunarodnim ugovorima pravo na adekvatnu odštetu. To pravo često nije dostupno žrtvama jer one obično nemaju informacija o mogućnostima i postupku traženja odštete,

uključujući kompenzaciju. U svrhu rješavanja tog problema, žrtvi treba omogućiti pravnu i drugu materijalnu pomoć kako bi ostvarila to svoje pravo.

Uputa 10: Obveze civilne policije, humanitarnog i diplomatskog osoblja

Neposredna ili posredna uključenost osoblja mirotnih organizacija, civilne policije, humanitarnih i diplomatskih službi u trgovanje ljudima velik je problem. Države, vladine i nevladine organizacije odgovorne su za aktivnosti onih koji rade u njihovoj nadležnosti i stoga imaju obvezu poduzimanja učinkovitih mjera u preveniranju uključivanja njihovih uposlenika u poslove vezane za trgovanje i iskorištavanje. Od njih se traži temeljita istraga svih navoda o trgovanju i prikladno kažnjavanje onih kojima se dokaže takva uključenost.

Uputa 11: Suradnja i koordinacija između zemalja i regije

Trgovanje je regionalni i globalni fenomen koji ne može uvijek biti učinkovito rješavan na nacionalnoj razini: jačanje nacionalnog odgovora često će rezultirati u zemljopisnom pomicanju aktivnosti počinitelja. Međunarodna, multilateralna i bilateralna suradnja može imati važnu ulogu u suzbijanju aktivnosti trgovanja ljudima. Takva suradnja naročito je značajna između zemalja uključenih u različite faze procesa trgovanja.

4. ZAKLJUČAK

Trgovanje ljudima kao moderni oblik ropstva izaziva veliku pažnju međunarodne zajednice. O tome svjedoči znatan broj konvencija, protokola, preporuka i drugih dokumenata donesenih u svrhu suzbijanja te pojave. Značajan naglasak, u smislu preporučenih aktivnosti, stavlja se na zaštitu ljudskih prava i pomoći žrtvi. Najcitiraniji dokument svakako je Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom (poznatiji kao *Palermo protokol*) koji daje definiciju trgovanja ljudima koja je inkorporirana u zakonodavstva brojnih zemalja. Hrvatska također aktivno sudjeluje u brojnim aktivnostima koje se realiziraju na području II Europe – kako u implementaciji određenih preporučenih zakonskih normi, tako i u specijalizaciji kadrova za učinkovito identifikiranje problema, zaštitu žrtve i progon i sankcioniranje počinitelja. Karakter samog fenomena trgovanja ljudima izaziva vrlo brojna praktična pitanja čija se rješavanje može promatrati kao kontinuum djelovanja s ipak jasno određenim smjerom.

Summary

TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS: CRIMINOLOGICAL
AND CRIMINAL LAW ASPECTS

Trafficking in human beings is very current problem in contemporary society for its' organized crime context and associated risks (human and societal). The paper gives an analysis of trafficking phenomenon according to its' elements, and accompanied activities of trafficking phenomenon; current knowledge about traffickers and victims. Furthermore a review of international document in this field is given, with some foreign legal solutions. Croatian legislation is also analysed – criminal law, criminal procedure law along with other relevant special laws. Final part of the paper consist some international documents that serve as a strategic framework for recommended activities in trafficking in human being supression.

PRILOG

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima

NACIONALNI PLAN ZA SUZBIJANJE TRGOVANJA LJUDIMA

Zagreb, 2002.

1. UVOD

Posljednjih je godina trgovanje ljudima, osobito ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja, doseglo alarmantne razmjere. Procjenjuje se da godišnje u svijetu ima oko 4.000.000 žrtava trgovanja ljudima. Transnacionalni karakter trgovanja ljudima kao i snažna povezanost s organiziranim kriminalom pokazalo je nužnost međunarodne i regionalne suradnje u suzbijanju ove pojave. Trgovanje ljudima je isplativa, unosna i profitabilna kriminalna djelatnost u kojoj su rizici vrlo mali u usporedbi s krijumčarenjem oružja ili prodajom droge.

Republika Hrvatska je 13. prosinca 2000. godine na UN-ovoj Konferenciji o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala u Palermu potpisala *Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala* te dva pripadajuća protokola: *Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom* i *Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom*.

Prema Protokolu o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom (članak 3), **trgovanje ljudima** definirano je kao "*regrutiranje, transport, organiziranje prijelaza, skrivanje ili prihvata osoba te prijetnjom ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmicom, prijevarom, lukavštinom, zlouporabom ovlasti ili položaja ranjivosti ili davanjem odnosno primanjem novca ili usluga dobivanje pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu eksploatacije. Eksploatacija uključuje, najmanje, eksploataciju prostitucijom osoba ili druge oblike seksualne eksploatacije, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili radnje slične ropstvu, samovoljno podčinjavanje ili odstranjivanje organa.*"

Trgovanje ljudima predstavlja moderni oblik ropstva i kao kazneno djelo moguće ga je, prema Kaznenom zakonu RH (Narodne novine broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00 i 51/01) podvesti pod članak 175. koji se odnosi na uspostavu ropstva i prijevoz robova. Opis kaznenog djela trgovanja ljudima možemo razmatrati/pratiti i prema nekim drugim člancima Kaznenog zakona, u skladu s izrečenom definicijom i složenošću pojave. Uz čl. 175. uspostavu ropstva i prijevoz robova, tu je i protuzakonito prebacivanje preko državne granice (čl. 177.), međunarodna prostitucija (čl. 178.), spolni odnošaj s djetetom (čl. 192.), podvođenje (čl. 195.), iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju (čl. 196.). Nadalje, članak 12. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira sankcionira odavanje prostituciji.

Iako je Hrvatska do sada uglavnom spominjana kao zemlja tranzita, neki pokazatelji govore i o Hrvatskoj kao zemlji podrijetla, ali i odredišta. Osim toga Hrvatska se nalazi u okruženju zemalja u kojima je trgovanje ljudima, posebno ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja, razvijeno i prošireno. Nažalost, još uvijek nemamo prave pokazatelje u kojoj je mjeri trgovanje ljudima zahvatilo Hrvatsku.

Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja najčešći je oblik kaznenog djela trgovanja ljudima te stoga posebnu pažnju treba obratiti na položaj žena u društvu, odnosno na problem siromaštva, nezaposlenosti i nasilja nad ženama.

Pogoršani ekonomski i socijalni uvjeti života i rada (u tranzicijskim zemljama) posebno pogađaju žene koje se u želji za promjenom na bolje odlučuju na odlazak u zemlje EU. Siromaštvom, nezaposlenošću i ratovima potaknute migracije često predstavljaju nezakonito prelaženje državnih granica putovima krijumčarenja ljudi kao i tranzitnim rutama koje organiziraju osobe koje se bave trgovanjem ljudima, jer su smanjene mogućnosti za legalne migracije.

Pri tome je važno razlikovati *krijumčarenje ljudi* od *trgovanja ljudima*. Problem trgovanja ljudima nije samo problem migracija, već ga treba sagledavati kao jedan od najgrubljih oblika kršenja ljudskih prava. Nakon prijelaza granice žrtvama trgovanja ljudima oduzimaju se osobni dokumenti (isprave), onemogućava im se slobodno kretanje, prisiljavaju se na prostituiranje, izložene su fizičkom nasilju, drogama i alkoholu, uskraćuje im se medicinska pomoć, lako se mogu zaraziti spolno prenosivim bolestima uključujući i HIV/AIDS. Osobe su dovedene u ropski

položaj te mogu biti prodavane i preprodavane. Trgovanje ljudima moguće je i unutar granica jedne države.

Nakon završetka rata Republika Hrvatska također je uključena u tokove krijumčarenja i trgovanja ljudima, ali je s obzirom na nedovoljno razvijeno gospodarstvo bila tranzitna država. Pri tome je potrebno naglasiti kako su u 1999. godini pravci tranzita, koji kroz Republiku Hrvatsku u pravilu idu iz država u istočnom susjedstvu, bili u znatnoj mjeri prekinuti zbog ratnog djelovanja u Saveznoj Republici Jugoslaviji, odnosno vojne intervencije NATO-a. Smirivanjem stanja, u 2000. godini vidljiv je značajan pad, koji je ponajprije bio rezultat primjene strožih migracijskih režima u Bosni i Hercegovini i SRJ, a pridonijele su mu i mjere koje je poduzelo Ministarstvo unutarnjih poslova RH: pojačane ophodnje granične policije i primjena novih tehničkih pomagala pri nadzoru granice s BiH.

Tendencija pada prelaska državne granice na nezakonit način iz pravca BiH evidentirana je i u prvom tromjesečju 2002. godine, dok je broj prelazaka iz SRJ ostao na istoj razini.

godina 1999.	godina 2000.	godina 2001.
12.314	24.180	17.038

Sljedeća tablica prikazuje broj osoba iz osam najzastupljenijih država protiv kojih su podnesene prekršajne i kaznene prijave za protuzakonito prebacivanje preko državne granice, a s obzirom na prirodu problema trgovanja ljudima posebno su izdvojene osobe ženskog spola. Vidljivo je da u slučaju Ukrajine, Moldavije i Rumunjske žene čine oko 10% migranata, a znakovito je da državljanke tih država u velikom broju slučajeva nisu u pratnji supruga ili bližih rođaka. Državljanke svih ostalih država navedenih u tablici (Turska, Iran, Irak i Kina) u pravilu putuju s obitelji ili s bližim rođacima.

državljanstvo	godina 1999.		godina 2000.		godina 2001.	
	ukupno	od toga žena	ukupno	od toga žena	ukupno	od toga žena
<i>Rumunjska</i>	2.494	248	3.671	384	5.696	669
<i>Turska</i>	1.026	49	2.987	80	1.112	36
<i>Iran</i>	253	56	3.308	618	207	29
<i>Irak</i>	18	1	246	13	502	24
<i>Kina</i>	103	63	367	130	239	70
<i>Ukrajina</i>	42	18	66	10	78	30
<i>Moldavija</i>	42	13	318	113	544	170
<i>Tunis</i>	17	-	110	-	162	-
UKUPNO	3.995	448	11.073	1.348	8.540	1.028

Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala prvi je cjeloviti dokument koji definira suvremene oblike transnacionalnog organiziranog kriminala, naglašava potrebu njihove prevencije i kažnjavanja, nove oblike suzbijanja, kao i nove istražne metode. Protokoli

posebno naglašavaju brigu o žrtvama krijumčarenja i trgovanja ljudima, kao osobama kojima su prekršena osnovna ljudska prava i ozbiljno su im ugroženi životi tijekom prijevoza.

Na UN-ovoj Konferenciji o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala održanoj 2000. godine u Palermu usvojena je i Antittrafficking deklaracija država jugoistočne Europe. Deklaracija je usvojena na inicijativu Radne skupine za suzbijanje trgovanja ljudima Pakta o stabilnosti koja djeluje u okviru Podstola za pravosuđe i unutarnje poslove III. radnog stola. Republika Hrvatska aktivno sudjeluje u radu te Radne skupine.

Kao jedan od instrumenata čiji se razvoj predviđa Deklaracijom iz Palerma, na 2. regionalnoj ministarskoj konferenciji država jugoistočne Europe, koja je održana 27. studenog 2001. u Zagrebu, usvojena je Izjava o obvezama kojom se države jugoistočne Europe obvezuju izgraditi i sudjelovati u mehanizmu razmjene informacija u vezi s trgovanjem ljudima u jugoistočnoj Europi.

Republika Hrvatska je 26. svibnja 1999. u Bukureštu potpisala Sporazum o suzbijanju prekograničnog kriminala Inicijative za suradnju u jugoistočnoj Europi (u daljnjem tekstu: SECI-sporazum), koji je Hrvatski sabor ratificirao 27. kolovoza 2000. Sporazumom se predviđa suradnja država jugoistočne Europe, članica SECI-a, u borbi protiv svih oblika prekograničnog kriminala, pa prema tome i protiv krijumčarenja trgovanja ljudima.

Na Europskoj konferenciji o sprječavanju i borbi protiv trgovanja ljudima koja je u organizaciji Međunarodne organizacije za migracije (u daljnjem tekstu: IOM) i Europske unije održana u rujnu 2002. godine u Bruxellesu usvojen je i prvi dokument EU koji cjelovito regulira problem trgovanja ljudima te su sve aktivnosti predviđene hrvatskim Nacionalnim planom za suzbijanje trgovanja ljudima usklađene s načelima i aktivnostima predviđenim Bruxelleskom deklaracijom.

Iz svega navedenog proizlazi važnost informiranja javnosti o zabrinjavajućem širenju trgovanja ljudima, za ljudsko dostojanstvo krajnje ponižavajuće i pogubne pojave. Suzbijanje trgovanja ljudima moguće je samo dobro koordiniranom međunarodnom suradnjom, suradnjom vladinih i nevladinih tijela s međunarodnim organizacijama u provedbi mjera prevencije, procesuiranjem osoba koje se bave trgovanjem ljudima kao i pružanjem pomoći žrtvama.

2. ZAKONSKI OKVIR

Cilj:

Stvaranje adekvatne zakonske podloge za otkrivanje, procesuiranje i adekvatno sankcioniranje kriminaliteta u svezi s trgovanjem ljudima.

Aktivnosti:

1. Pripremiti nacrt prijedloga zakona o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i pripadajućih protokola.

Nositelj: Ministarstvo vanjskih poslova

Suizvršitelji: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave

Rok: prosinac 2002. godine

2. Uskladiti važeće zakonodavstvo s postojećim međunarodnim standardima.

Preispitati usklađenost važećeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU (*acquis communautaire*), standardima Vijeća Europe, Konvencijom UN protiv transnacionalnog

organiziranog kriminala i pripadajućim protokolima te drugim međunarodnim ugovorima kojih je RH stranka (s naglaskom na osnaživanju otkrivanja i procesuiranja počinitelja djela te na zaštitu žrtava trgovanja ljudima).

Nositelj: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave
Rok: listopad 2003. godine

3. Pratiti provedbu postojećih zakona i Nacionalnog plana djelovanja te izradivati prijedloge i izvješća za poboljšanje stanja.

Sva nadležna tijela putem svojih predstavnika u Nacionalnom odboru obvezna su dva puta godišnje dostaviti Nacionalnom odboru izvješća o provedbi zakona i drugih propisa iz njihova djelokruga koji se odnose na područje trgovanja ljudima te permanentno dostavljati svoja mišljenja i prijedloge za poboljšanje stanja na tom području.

Nositelji: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima
Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, nevladine udruge, međunarodne organizacije
Rok: trajno

4. Uskladiti postojeće te donijeti nove zakonske i podzakonske propise.

Donijeti propise o zaštiti i pomoći žrtvama trgovanja, koji će omogućiti i poticati žrtve na suradnju tako da status žrtava trgovanja neće biti uvjetovan njihovom voljom da svjedoče na sudu ili surađuju s policijom. Donijeti propise koji će regulirati status privremenog boravka žrtve na teritoriju jer žrtva koja je smještena na sigurno, a nakon uspostave odnosa povjerenja, lakše će i brže surađivati u otkrivanju počinitelja - organizatora. Omogućiti žrtvi ostvarivanje naknade zbog nanesene materijalne štete od izrabljivača.

Nositelj: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, Sabor RH
Rok: studeni 2003.

5. Izraditi brošuru s hrvatskim prijevodom Konvencije i protokola, kao i zakonskih propisa vezanih uz trgovanje ljudima i zaštitu žrtve.

Nositelj: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima
Suizvršitelji: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo za europske integracije
Rok: veljača 2003.

6. Sporazumima o suradnji između nadležnih tijela utvrditi postupanje u konkretnim slučajevima trgovanja ljudima.

Nositelj: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima
Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, nevladine udruge, međunarodne organizacije
Rok: veljača 2003.

3. POMOĆ ŽRTVAMA I NJIHOVA ZAŠTITA

Cilj:

1. Osigurati pomoć i zaštitu žrtvama trgovanja ljudima.

Aktivnosti:

1.1. Identificirati osobu kao žrtvu trgovanja radi osiguravanja pomoći i zaštite

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, IOM

Rok izvršenja: trajno

1.2. Informirati žrtvu o njezinim pravima i načinu ostvarivanja prava

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, IOM

Rok: trajno

1.3. Formirati i osposobiti tim stručnjaka

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova

Suizvršitelji: Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Ministarstvo zdravstva, nevladine udruge, IOM

Rok izvršenja: veljača 2003.

1.4. Osigurati prihvatne centre (za kratkotrajni prihvat žrtava i pomoć u reintegraciji)

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: studeni 2003.

1.5. Osigurati sigurno sklonište

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i tijela državne uprave, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: studeni 2003.

1.6. Osigurati pravnu, psihosocijalnu pomoć i skrb te zdravstvenu zaštitu:

1.6.1. Pravna pomoć

- informiranje o statusu i zaštita prava žrtve u sudskim postupcima
- informiranje o načinu ostvarivanja prava na teritoriju RH

Nositelj: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i tijela državne uprave, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

1.6.2. Psihosocijalna pomoć i skrb

- savjetovanje
- osiguravanje psihoterapije prema potrebi slučaja
- materijalna pomoć i drugi oblici pomoći i zaštite u sustavu socijalne skrbi

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

1.6.3. Zdravstvena zaštita

- osigurati hitnu medicinsku pomoć žrtvama trgovanja ljudima
- omogućiti žrtvama trgovanja koje su u tranzitu ili su zatečene u zemlji zdravstvene usluge hitnog bolničkog liječenja te mjere sprječavanja širenja zaraznih bolesti

Nositelj: Ministarstvo zdravstva

Suizvršitelji: HZZO, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

Cilj:

2. Planiranje, organiziranje, pomoć i zaštita u procesu povratka žrtava trgovanja ljudima

Aktivnosti:

2.1. Obrada slučaja

(prikupljanje podataka, procjena situacije u dogovoru sa žrtvom, donošenje odluke, prikupljanje osobne dokumentacije)

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: Ministarstvo pravosuđa, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

2.2. Omogućiti siguran povratak

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

Cilj:

3. Omogućiti oporavak i reintegraciju žrtvama trgovanja

Aktivnosti:

3.1. Uspostaviti suradnju s vladinim tijelima i nevladinim udrugama u zemlji povratka radi osiguravanja pomoći i zaštite žrtve te priprema obitelji za prihvat osobe

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: Ured za ljudska prava Vlade RH, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

3.2. Omogućiti psihološku i socijalnu pomoć povratnicima

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

3.3. Omogućiti alternativni smještaj žrtvama državljanima RH koji se ne žele vratiti u svoju obitelj na teritoriju RH

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

3.4. Osigurati posebne programe stručnog i radnog osposobljavanja žrtvama trgovanja, pomoć u zapošljavanju i ekonomskom osamostaljivanju

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

4. PREVENCIJA

Ciljevi:

- 1. Identifikacija uzroka trgovanja ljudima (proučavanje i sprječavanje socijalnih i ekonomskih uzroka trgovanja ljudima)*
- 2. Informiranje javnosti*
- 3. Senzibiliziranje i osvješćivanje javnosti o pojavi trgovanja ljudima*

Aktivnosti:

- 1.1. Utvrditi sve čimbenike rizika koji uvjetuju trgovanje ljudima, posebice ženama, djecom i mladima (istraživanje s ciljem snimke stanja u RH i u regiji, istraživanje uzroka "potražnje" i utjecanje na njihovo smanjivanje).**

Nositelj: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima

Suizvršitelji: Tijela državne uprave, sveučilišne i znanstvene ustanove, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: prosinac 2003.

- 2.1. Uspostaviti sustav prikupljanja odgovarajućih podataka na lokalnoj, područnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, ustrojiti jedinstvenu bazu podataka, redovito ih analizirati te izvješća o stanju trgovine ljudima dostavljati svim sudionicima koji se bave tom problematikom.**

Nositelj: Ured za ljudska prava Vlade RH

Suizvršitelji: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa (Odjel za kaznene evidencije), Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Ministarstvo zdravstva, ostala resorna ministarstva i tijela državne uprave, IOM, SECI, nevladine udruge,

Rok izvršenja: prosinac 2003.

3.1. Sustavno utjecati na svijest građanstva i informirati javnost o trgovanju ljudima, koristeći se javnim glasilima i medijima kao i posebnim promidžbenim materijalom.

Nositelj: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

4. Pružati informacije o tome gdje se i na koji način može zatražiti i dobiti pomoć i zaštita (letci, brošure, plakati, spotovi, oglasi, SOS--telefon, web-stranice i sl.).

Nositelj: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji, nevladine udruge i međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

5. Kontinuirano poduzimanje preventivnih radnji i mjera u cilju otkrivanja i sprječavanja pojave trgovanja ljudima.

Nositelji: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji i nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: trajno

5. EDUKACIJA

Ciljevi:

- *podizanje razine samozaštite i sprječavanje trgovanja ljudima*
- *stjecanje specifičnih znanja ciljanih skupina o trgovini ljudima*

Aktivnosti:

1. Edukacija edukatora za ciljane skupine, na nacionalnoj i međunarodnoj razini

- 5.1.1. policijski djelatnici
- 5.1.2. carinski djelatnici
- 5.1.3. djelatnici sustava socijalne skrbi
- 5.1.4. zdravstveni djelatnici
- 5.1.5. prosvjetni djelatnici
- 5.1.6. djelatnici u pravosuđu (sudstvo, državno odvjetništvo, zatvorski sustav)
- 5.1.7. djelatnici u diplomatskim i konzularnim predstavništvima
- 5.1.8. vojne osobe koje se upućuju u međunarodne misije
- 5.1.9. nevladine udruge
- 5.1.10. medijski djelatnici
- 5.1.11. stručno osoblje koje skrbi o žrtvama trgovanja ljudima i pruža im pomoć

Nositelj: Nadležna ministarstva za ciljane skupine, Ured za ljudska prava Vlade RH za medije i nevladine udruge

Suizvršitelji: međunarodne organizacije, sveučilišne i znanstvene ustanove, nevladine udruge

Rok izvršenja: prosinac 2002. (prva sustavna edukacija, s uspostavom sustavnog provođenja)

2. Edukacija djece, mladeži i žena

Nositelji: Ministarstvo prosvjete i športa, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji i nevladine organizacije

Rok izvršenja: osmišljavanje i provedba prvog programa: šk.god. 2002/2003.

3. Razvijati školske i druge edukativne programe koji promoviraju ravnopravnost i nenasilje među spolovima i razvijati programe o odnosima među spolovima te specifične spoznaje o trgovanju ljudima.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, Ministarstvo znanosti i tehnologije

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji, nevladine udruge

Rok izvršenja: šk.god. 2002/2003. odnosno akad. god. 2002/2003.

4. Provođenje državne politike koja se zalaže za ljudska prava i jednakost spolova (formiranje mreže potpore na lokalnim razinama, usvajanje socijalnih vještina, osnaživanje pojedinca i dr.

Nositelj: Ured za ljudska prava

Suizvršitelji: Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, Povjerenstvo za ljudska prava, županijske koordinacije za ljudska prava, nevladine udruge

Rok izvršenja: trajno

5. Obuka osoblja za rad u stručnim timovima i skloništim, centrima za prihvat žrtava

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, mediji, nevladine udruge, međunarodne organizacije

Rok izvršenja: prosinac 2002.

6. MEĐUNARODNA SURADNJA

Cilj:

Uspostaviti sustavnu i intenzivnu suradnju Republike Hrvatske s državama uključenim u suzbijanje trgovanja ljudima, posebno državama određenih regija te međunarodnim organizacijama i međuvladinim organizacijama uključenim u suzbijanje tog problema, jer trgovanje ljudima predstavlja međunarodni problem.

Aktivnosti:

- regionalna suradnja u okviru Pakta o stabilnosti
- bilateralna suradnja s državama regije

- suradnja s međunarodnim organizacijama
- suradnja s državama donatorima
- suradnja s drugim zainteresiranim državama
- suradnja s državama članicama i pridruženim članicama EU kao i s državama kandidatima za članstvo u EU
- suradnja s Interpolom i Europolom

Nositelji: Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima

Suizvršitelji: Nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, nevladine udruge

Rok: trajno

7. KOORDINACIJA AKTIVNOSTI

Odlukom Vlade Republike Hrvatske osnovan je Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima (Narodne novine, broj 54/02) čiji je zadatak izraditi te, po njegovu prihvaćanju od Vlade RH, pratiti primjenu Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima.

Nacionalni odbor ima predsjednicu (potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske) koja usmjerava rad Nacionalnog odbora, nacionalnog koordinatora (predstojnik Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske) koji ima glavnu koordinativnu i operativnu ulogu u radu Nacionalnog odbora te tajništvo koje vodi brigu o provedbi zadataka i zaključaka Nacionalnog odbora.

Nacionalni odbor utvrđuje prioritete među aktivnostima predviđenim Nacionalnim planom djelovanja, utvrđuje nositelje provedbe aktivnosti i koordinira njihovo izvršenje.

Nositelji aktivnosti predviđeni Nacionalnim planom djelovanja obvezni su u roku od mjesec dana od dana donošenja Nacionalnog plana izraditi i podnijeti na odobrenje Nacionalnom odboru detaljan prikaz i plan provedbe pojedine aktivnosti uključujući i plan potrebnih financijskih sredstava. Financijska sredstva osigurat će se iz sredstava državnog proračuna na poziciji Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima – Ureda za ljudska prava Vlade RH, iz programa međunarodnih organizacija te iz donacija tuzemnih i inozemnih partnera.

Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, u kojem je smješteno tajništvo Nacionalnog odbora, pruža logistiku radu Nacionalnog odbora.

Summary

CRIMINOLOGICAL AND CRIMINAL-LAW ASPECTS OF HUMAN TRAFFICKING

Contemporary society sees trafficking as a very topical and pressing problem due to the context of organised crime where it usually occurs, and for the risks (human and social) it carries. This paper analyses the phenomenon of trafficking according to its elements, that is, the activities of the trafficking process, presents existing knowledge about perpetrators and victims, gives an overview of international documents addressing this issue, mentions some foreign legal solutions, and analyses Croatian legislation – the provisions of substantive and procedural criminal law, as well as those of special laws which are related to the issue of trafficking. Finally, the paper refers to particular international documents that make up the strategic framework of recommended procedures in fighting this phenomenon.